

Economisch-Statistische Berichten

Televisiekijkers

★

W. L. de Vries

De weerslag van de kernenergie
op de tankvaart

★

Mr. G. E. Kruseman

De Nederlandse kartelbepalingen
en die van de E.E.G.

★

Drs. B. Kastelein

Bijzondere rekening en
Rijksmarken-schuld

★

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.
Surinaamse kanttekeningen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2110

WOENSDAG 4 DECEMBER 1957

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

**Uw
vertrouwen
waard**

K.L.M.-werkkleding
voldoet ruimschoots aan
alle eisen die U aan
werkkleding kunt stellen:

- VOLLE GARANTIE
- oersterke stof
- langere levensduur
- beter wasbaar
- weinig verstelwerk
- alle naden 3 x gestikt
- maximale bewegingsvrijheid
- extra versterkte zakken

**Eis met klem
merk KLM, want.....**

KLM WERKKLEDING
Kan Langer Mee

K.L.M. werkkledingfabrieken te Haaksbergen.

R. Mees & Zoonen

**Bankiers en
Assurantie-makelaars**

Rotterdam

*Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam*

*verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het*

*kiezen van beleggingen
sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M., Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Televisiekijkers

Uit het feit, dat de daken hier te lande steeds meer het aanzien krijgen van een ontlusterd bos, kan worden afgeleid, dat de televisie ook Nederland stormenderhand veroverd. Deze indruk van buitenaf wordt bevestigd door gegevens van de P.T.T., volgens welke het aantal geregistreerde toestellen op 1 januari van dit jaar 99.466 en enkele dagen geleden, op 29 november, reeds 226.750 bedroeg. Blijkt uit deze cijfers duidelijk welk een aantrekkingskracht de televisie uitoefent, weinig of niets was tot voor kort bekend omtrent degenen, die voor haar charmes zijn gezwicht en deze vorm van vermaak en lering — al dan niet op afbetaling — hun huiskamer hebben binnengehaald.

Thans behoeven wij echter, wat dit laatste betreft, niet langer in volslagen onwetendheid te verkeren, want de Nederlandse Stichting voor Statistiek heeft de resultaten gepubliceerd van een onder televisiebezittende gezinnen gehouden enquête. Het rapport ¹⁾ bevat tal van belangwekkende gegevens. Er worden mededelingen gedaan omtrent de geografische spreiding van televisietoestellen, en hun bezitters zijn ingedeeld volgens welstand, productieve functie, leeftijd, gezinsgrootte en — overeenkomstig goed vaderlands gebruik — religieuze overtuiging. De kijkers werd o.a. gevraagd naar hun kijkgewoonten, hun waardering voor diverse programma-onderdelen, naar de invloed van televisie op het gezinsleven en naar hun oordeel over commerciële televisie. Wij stellen ons voor hieronder enkele uitkomsten dezer enquête onder de aandacht der lezers te brengen.

Allereerst iets over televisiebezit en welstand, een onderwerp, dat de gemoederen in den lande nogal eens bezig houdt. Het is gebleken, dat in alle door de Nederlandse Stichting voor Statistiek onderscheiden welstandsklassen televisietoestellen relatief nagenoeg gelijkelijk voorkomen, met een geringe concentratie in de kleine midden- en de hogere volksklasse. Informatie omtrent de ouderdom der toestellen bracht aan het licht, dat de eerste televisiebezitters vrijwel allen tot de welgestelden behoorden. Het is overigens niet van humor ontbloot, dat alvorens het hier genoemde „welstands-resultaat” uit de bus kwam, een correctie nodig was: de enquêteurs, kennelijk wat onder de indruk van de vaak imposante toestellen, hadden voor ongeveer één derde der geënquêteerden een te hoge welstand aangegeven.

Bij echtparen zonder kinderen treft men naar verhouding het meest televisie aan, bij jongere gezinnen betrekkelijk

¹⁾ „Televisie in Nederland; een onderzoek naar opinies en kijkgewoonten in opdracht van N.V. Thabur en Graetz K.G.”. 's-Gravenhage 1957, 103 blz. + bijlagen, f. 15.

weinig en bij alleenstaanden het minst. Voorts moet ons van het hart, dat televisie een wat heidens vermaak schijnt te zijn: relatief zeer veel onkerkelijken blijken een toestel te bezitten, terwijl het in orthodox protestants-christelijke gezinnen naar verhouding weinig wordt aangetroffen. Wij werden in onze mening gesterkt toen wij verderop in het rapport lezen, dat naar godsdienstige uitzendingen het minst wordt gekeken en dat 45 pCt. van alle televisiebezitters — en niet minder dan 36 pCt. der Nederlands Hervormden — deze uitzendingen liever niet ziet.

Zeer interessant zijn die delen van het rapport, waarin de kijkgewoonten worden behandeld. Hier wordt met het begrip „kijkdichtheid” — het aantal kijkers in procenten van het aantal dergenen, die in de gelegenheid waren te kijken — gewerkt. De gemiddelde kijkdichtheid neemt toe met de leeftijd; is voor vrouwen hoger dan voor mannen; is in de lagere welstandsklassen hoger dan bij de meer welvarenden en bij orthodoxe televisiebezitters lager dan bij onkerkelijken en vrijzinnigen. Zij is, voor het ene programma-onderdeel hoger dan voor het andere en per programma-onderdeel loopt zij — naar uit de tabellen die het rapport bevat blijkt — uiteen al naar gelang de leeftijd, de welstand enz. der kijkers. Niettemin zijn er enkele programma's, bijv. het journaal en weerpraatje en de televisiespelletjes, die op een grote kijkerschare van alle rang, stand en confessie, kunnen bogen.

Gevraagd naar hun spontaan oordeel over de al dan niet wenselijkheid van commerciële televisie gaf 26 pCt. van alle ondervraagden te kennen er vóór en 35 pCt. er tegen te zijn. Nadat echter was verteld, dat de opbrengst der reclame zou kunnen dienen voor betere programma's en langere zendtijd, bleek het aantal vóór- en tegenstanders resp. 68 en 14 pCt. te bedragen. Wat de vorm der reclame betreft voelde men het meest voor reclame, die het normale programmaschema niet doorkruist en de gelegenheid laat het kijken naar reclame te vermijden. M.a.w.: men wenst wel de lusten, niet de lasten.

Veel uit het rapport hebben wij uiteraard onvermeld moeten laten. Wij hopen nochtans, dat het de lezer duidelijk is geworden, dat er voor velen uit de enquête te leren valt. Programmaleiders kunnen nagaan, welke programma-onderdelen het meest in de smaak vallen en welke niet; voor- en tegenstanders van commerciële televisie kunnen de opinie der televisiebezitters te weten komen en zij, die erover denken een toestel aan te schaffen kunnen o.a. in het rapport lezen, dat na de aanschaf meer kennissen hen, zij het met andere oogmerken dan voorheen, eens — of veel — zullen komen opzoeken. Z.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Televisiekijkers, door Drs. J. H. Zoon	1015	Ingezonden stuk:	
De weerslag van de kernenergie op de tankvaart; een blik in de nabije toekomst, door W. L. de Vries	1016	Het Deltaplan; door Ir. R. Verloren van Themaat Sr., met een naschrift van Drs. M. C. Verburg	1028
De Nederlandse kartelbepalingen en die van de E.E.G., door Mr. G. E. Kruseman	1019	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ...	1028
Bijzondere rekening en Rijksmarken-schuld, door Drs. B. Kastelein	1023	Notities:	
Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	1026	Perforeren, door Drs. M. Dumoulin	1018
		Recente publikaties	1029
		Statistieken	1030

Schrijver onderzoekt of de toepassing van kernenergie kan bijdragen tot een zekere stabilisatie van de invoer van primaire energiebronnen en welke gevolgen dit zou hebben voor de ontwikkeling van de tankvaart. Voor de periode 1955—1965 wordt de ontwikkeling van het wereldolievervoer ter zee, vergeleken met die van de wereldtankervloot. Vervolgens wordt de ontwikkeling van het wereldolievervoer ter zee nagegaan indien men aanneemt dat het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en de Euratom-landen de invoer (van primaire brandstoffen) na 1960 resp. 1963 zouden stabiliseren door toepassing van kernenergie. Schrijver concludeert dat zelfs dan het huidige tankerbouwprogramma nog niet tot overcapaciteit behoeft te leiden. Wel zal op lange termijn de toenemingscurve van het wereldolievervoer een afzwakking te zien geven, zodat dan enig beraad, t.a.v. het uitbreidingstempo van de tankervloot geboden zal zijn.

De weerslag van de kernenergie op de tankvaart

Een blik in de nabije toekomst

Het Europese energievraagstuk.

Het grondstoffen- en voedselarme West-Europa is steeds een goede klant van de koopvaardij geweest. Daarenboven hebben de krachtige stijging van de industriële produktie, tezamen met een belangrijke bevolkingsaanwas, na de tweede wereldoorlog de behoefte aan grondstoffen, w.o. niet in de laatste plaats energie in primaire vorm, en ook aan voedsel opnieuw doen toenemen.

De import van de primaire energiebron olie wordt verzorgd door de tankervloot en zo blijkt West-Europa ook voor de tankvaart een goede klant te zijn. Kan dit werelddeel doorgaan met het importeren van steeds toenemende hoeveelheden energie? Dat is de vraag waarmede de heren Armand, Etzel en Giordani zich in het bekende rapport onder de titel „A Target for Euratom” hebben bezig gehouden.

Uit dit document blijkt, dat de behoefte aan primaire energie van de zes landen van „Euratom”, uitgedrukt in tonnen steenkooleenheden, in 1955 400 mln. ton bedroeg. Hiertoe moest 21 pCt. door invoer worden gedekt. Het rapport neemt aan, dat de verhouding tussen behoefte en binnenlandse produktie zich bij voortdurende ongunstige zin zal gaan wijzigen, zodat de invoer in 1960 27,5 pCt. van de behoefte zal uitmaken, welk cijfer in de jaren 1965, 1970 en 1975 zal, blijken te zijn gestegen tot resp. 32,2, 35,9 en 38,6 pCt.

Een steeds grotere invoer van primaire energie betekent een enorme last voor de betalingsbalans van de „Euratom”-landen, doch wellicht nog zwaarder weegt de omstandigheid, dat de positie van deze landen uiterst kwetsbaar zal worden, omdat een zeer belangrijk gedeelte van deze invoer bestaat uit aardolie, afkomstig uit het in politiek opzicht steeds in onrust verkerende Midden Oosten. Mede teneinde een te grote graad van afhankelijkheid te vermijden, wordt thans allerwege studie gemaakt van de mogelijkheden, welke de toepassing van kernenergie kan bieden. In dit verband rijst de vraag, of deze studie uitzicht kan bieden op een zekere stabilisatie van de invoer van primaire energiebronnen. Onmiddellijk daaraan gekoppeld, doet zich de vraag voor, welke repercussies zulk een ontwikkeling zou hebben voor de tankvaart.

Ontwikkeling van de vraag naar olie.

Enkele maanden geleden werd in „The Economist” een artikel gepubliceerd, waarin o.a. werd gesteld, dat de mate, waarin de vraag naar olie, speciaal zware olie, in Europa in de jaren zestig zal stijgen, grotendeels zal afhangen van de volgende factoren:

- 1) de mate, waarin door de regeringen medewerking zal worden verleend bij de ontwikkeling van de kernenergie;
- 2) de prestaties van de steenkolenmijnen, zowel op het gebied van de produktie, als bij de verkoop van kolen in concurrentie met die van olie, dit laatste mogelijk met medewerking van overheidszijde.

Hoewel deze twee factoren een aantal onzekerheden bevatten, meende hetzelfde blad onlangs, dat de mogelijkheid bestaat, dat het Verenigd Koninkrijk na 1960 zijn olie-import zal stabiliseren. Voorts werd gesteld, dat de zes „Euratom”-landen, wanneer zij hun thans bestaande plannen op het gebied van de kernenergie kunnen verwezenlijken, na 1963 tot een stabilisatie van de olie-invoer kunnen geraken. In het bovengenoemde rapport „A Target for Euratom” wordt het voor de „Euratom”-landen mogelijk en ook nodig genoemd in 1965 deze stabilisatie te bereiken.

Het is zeker niet onredelijk te veronderstellen, dat de stijging van de vraag naar olie in Europa en de rest van het oostelijk halfmond over een paar jaar geringer zal worden, juist op een tijdstip, waarop de wereldtankervloot op een nieuwe topcapaciteit zal staan. Dit is te meer waarschijnlijk, nu het Verenigd Koninkrijk en de „Euratom”-landen gezamenlijk 90 pCt. van het Westeuropese olieverbruik op hun naam hebben staan. Het is op dit aspect, dat ik in deze beschouwing wat nader zou willen ingaan.

De ontwikkeling van de wereldtankervloot in de komende jaren.

Alvorens een blik in de toekomst te werpen, is het van belang na te gaan in hoeverre er een relatie bestaat tussen vervoers- en vlootontwikkeling. Onderstaande cijfers, welke wat betreft het vervoer werden ontleend aan het „Sta-

(Advertentie)

tistical Yearbook" van de Verenigde Naties, terwijl de vlootcijfers, welke het gemiddelde van de vlootsterkte bij het begin en bij het eind van elk jaar weergeven, werden berekend op basis van gegevens van het U.S. „Department of Commerce”, zijn in dit verband zeer instructief.

TABEL 1.

Jaar	Wereldolievervoer ter zee		Wereldtankervloot	
	in mln. tonnen	toename in pCt.	in 1.000 dwt.	toename in pCt.
1948	210	—	22,9	—
1949	219	4	23,6	3
1950	225	3	25,3	7
1951	255	13	27,3	8
1952	285	12	29,8	9
1953	295	4	32,7	10
1954	315	7	36,0	10
1955	360	14	39,0	8

Blijkens deze cijfers vertoonden het wereldolievervoer en de wereldtankervloot gedurende de afgelopen jaren, absoluut gezien, beide een geleidelijke stijging, doch het verloop van de procentuele toename is bij het vervoer minder gelijkmatig dan bij de vloot. Het is echter interessant te constateren, dat zowel het vervoer als de vloot gedurende de gehele periode een gemiddelde jaarlijkse stijging van 8 pCt. vertonen. Op basis van deze berekening en onder het nodige voorbehoud, zou ik willen aannemen, dat het vervoerscijfer in de komende tien jaar met gemiddeld ca. 8 pCt. per jaar zal stijgen.

Met betrekking tot de tankertonnage zij opgemerkt, dat in het begin van dit jaar volgens opgave van John I. Jacobs & Co. Ltd. ca. 30 mln. dwt. aan nieuwe schepen in aanbouw en bestelling was; met behulp van deze bron is het mogelijk de vermoedelijke vlootsterkte in de jaren 1960, 1963 en 1965 te berekenen. Hierbij is van belang enig inzicht te verwerven in de vraag, welk gedeelte dezer nieuwbouw voor vervanging en welk deel voor uitbreiding is bestemd. Uit de in dit opzicht beschikbare bronnen zou volgen, dat van de tankertonnage, welke wordt opgeleverd in de periode 1955—1960, 77 pCt. zal worden bestemd voor vlootuitbreiding en 23 pCt. voor vervanging van verouderde scheepsruimte. Daarna zal in het tijdvak 1960—1963 een vervangingspiek optreden en kan men voor deze periode de percentages van de nieuwbouw voor uitbreiding en vervanging stellen op resp. 51 en 49. Bij de aan deze percentages ten-grondslag liggende becijfering werd voor schepen, gebouwd onder normale omstandigheden, een economische levensduur van 25 en voor oorlogstonnage (T 2's) van 20 jaar aangenomen.

Men komt op grond van deze cijfers tot een zeker resultaat, dat men kan vergelijken met de omvang van de wereldtankervloot, wanneer deze zou toenemen met de gemiddelde jaarlijkse stijging van 8 pCt. uit de achterons-liggende periode. Dit laatste is echter alleen gerechtvaardigd, indien daarbij tevens werd uitgegaan van een evenredig voortgezette stijging van het olievervoer. In het onderstaande vergelijkende cijferoverzicht is dit ook gebeurd.

TABEL 2.

Jaar	Wereldolievervoer ter zee		1ste veronderstelling		2de veronderstelling	
			Wereldtankervloot op basis jaarlijkse opleveringen		Wereldtankervloot op basis jaarlijkse toename van 8 pCt.	
	in mln. tonnen	toename in pCt.	in 1.000 d.w.t.	toename in pCt.	in 1.000 d.w.t.	toename in pCt.
1955 ...	360	47	39,0	51	39,0	47
1960 ...	530	25	58,9	16	57,3	25
1963 ...	665	16	68,4	1	72,1	8
1965 ...	770		69,2		77,9	

Volgens deze theoretische berekening, welke wederom het gemiddelde van de vlootomvang bij het begin en het einde van het betrokken jaar weergeeft, zou er in 1960 een tonnage-overschot zijn ter grootte van 58,9 minus 57,3 = 1,6 mln. dwt. Uiteraard kunnen zich vertragingen in de opleveringen voordoen, zodat wellicht een vrij belangrijk aantal schepen, bestemd voor oplevering in bovengenoemde jaren, eerst later gereed zal komen. Voorts kon uiteraard nog geen rekening worden gehouden met de tonnage, welke nog zal worden besteld en waarvan de oplevering in de jaren na 1960 zal plaatsvinden. De vlootcijfers onder 1 voor de jaren 1963 en 1965 kunnen daarom belangrijk hoger komen te liggen. Volgens bovenstaande opstelling zou er echter nog ruimte zijn voor nieuwe opdrachten, waarvan de realisatie na 1960 zou moeten plaatsvinden, nl. voor 72,1 minus 68,4 = 3,7 mln. dwt. en 77,9 minus 69,2 = 8,7 mln. dwt., resp. op te leveren in 1963 en 1965.

Stabilisatie van het wereldolievervoer ter zee.

De hierboven weergegeven, betrekkelijk geringe, marges maken het op het eerste gezicht waarschijnlijk, dat een stabilisatie van het wereldolievervoer als gevolg van de toepassing van kernenergie vóór 1965 of vóór 1963, ernstige repercussies zou kunnen hebben voor de thans bestelde, zeer omvangrijke, tonnage aan nieuwe tankschepen. Men kan zich afvragen, of de ontwikkeling van de kernenergie in West-Europa in dit opzicht nog een invloed van belang zou kunnen hebben. In de reeds eerder genoemde cijfers met betrekking tot de prognose van het wereldolievervoer ter zee was West-Europa als volgt begrepen:

TABEL 3.

	1960	1963	1965
Verenigd Koninkrijk	37 mln. ton	43 mln. ton	48 mln. ton
„Euratom”-landen	64 mln. ton	74 mln. ton	82 mln. ton
Rest van West-Europa	53 mln. ton	62 mln. ton	68 mln. ton

Wanneer men nu aanneemt, dat het Verenigd Koninkrijk in 1960 de invoer kan stabiliseren, dan betekent dit, dat in de jaren 1963 en 1965 resp. 6 en 11 mln. ton olie minder naar dat land behoort te worden vervoerd dan in bovenstaand overzicht is aangegeven.

Een eventuele stabilisatie van de olie-invoer in het „Euratom”-gebied in 1963 zou impliceren, dat het vervoer naar deze landen in 1965 8 mln. ton minder zou bedragen.

Perforeren

Het aantal papieren dat in Nederland per jaar in ordners opgeborgen wordt is moeilijk te bepalen, maar ongetwijfeld loopt dit aantal in de miljarden. Alleen reeds de in 1955 door de P.T.T. verzonden poststukken die voor opbergen in aanmerking komen, omvatten enige honderden miljoenen. En het aantal interne stukken dat door bedrijven, handelshuizen enz. opgeborgen wordt, is nog vele malen groter; we denken bijv. aan werkorders, productie- en calculatiestaten, comptabele stukken en talrijke andere paperassen. Een gevulde ordner bevat ca. 500 papieren, en wanneer men wil nagaan hoeveel stukken per jaar door het personeel worden geperforeerd, dan kan het eenvoudige sommetje „aantal ordners $\times$ 500” dit leren.

De arbeidstijd die dit perforeren opeist is niet gering. In vele bedrijven worden interne stukken vooraf tegelijk geperforeerd en dit geeft een grote tijds- en daarmee kostenbesparing. Ook zijn de facturen van enige bedrijven reeds vooraf bij de drukker geperforeerd. Maar dit aantal is relatief klein. Om een indruk te krijgen van de in perforeren opgesloten (verspilde) werktijd, zullen we het giroverkeer van de Postcheque- en Girodienst bezien. Daar het slechts gaat om een globale indruk, is verondersteld dat alle bij-, af- en stortingsstroken opgeborgen worden en dat elke bijschrijving tot 2 perforeringen leidt (bij- en afstrook). Het voor de PC&GD bestemde deel en de saldobiljetten zijn buiten beschouwing gelaten.

Giroverkeer PC&GD 1955 a)	Te perforeren
($\times$ 1.000)	($\times$ 1.000)
Stortingen	43.910
Cheques	7.034
Overschrijvingen	99.723
	$\times 2 = 87.820$ b)
	$\times 2 = 199.446$ b)
	294.300

a) Bron: „Statistisch Zakboek 1956” van het C.B.S.
b) Bij- en stortingsstrook resp. bij- en afstrook.

Uit de tabel blijkt dan dat in 1955 alleen reeds het giroverkeer ruim 294 miljoen voor perforeren in aanmerking komende bescheiden produceerde. Nemen we nu aan dat dit perforeren geschiedt door een speciale kracht, dat dus de werkwijze ideaal is en er bijv. geen tijd verloren gaat met opnemen en wegzetten van de perforator e.d.; dat per minuut 60 stroken geperforeerd worden; dat voorts per week (netto) 40 uur gewerkt wordt en per jaar 49 weken; dan heeft deze man ruim 40 jaar nodig om de jaarproductie aan girobiljetten voor de rekeninghouders voor opbergen geschikt te maken! Dit doet de vraag rijzen, of het geen aanbeveling verdient de girostroken tegelijk met het scheur-perforeren van een opberg-perforatie te voorzien. De drukkosten zullen hierdoor nagenoeg niet hoger worden. En hetzelfde geldt voor bankafrekeningen, facturen, kwitanties en ook voor briefpapier. Ja, waarom niet alle te gebruiken papieren bij de drukker laten perforeren?

Sittard.

M. DUMOULIN, ec. drs.

Wanneer nu de cijfers betreffende het wereldolievervoer ter zee worden verminderd met de hierboven genoemde hoeveelheden, die als gevolg van de stabilisaties in 1960 en 1963 niet worden vervoerd, dan ontstaat het volgende beeld.

TABEL 4.

Jaar	1ste veronderstelling		2de veronderstelling	
	Wereldolievervoer ter zee (zonder stabilisatie)		Wereldolievervoer ter zee (met stabilisatie)	
	in mln. tonnen	toename in pCt.	in mln. tonnen	toename in pCt.
1955	360	47	360	47
1960	530	25	530	24
1963	665	16	659	14
1965	770		751	

Hieruit blijkt, dat het wereldolievervoer ter zee in geval II in de jaren 1963 en 1965 met 1, resp. 2 pCt. minder zou stijgen dan in geval I, hetgeen, gelet op de zeer grote hoeveelheden te vervoeren olie, geen ernstige repercussies voor de werltdankervloot zou hebben.

Men kan zich verder afvragen, of dit laatste mogelijk wel het geval zou zijn, indien ook de Verenigde Staten, die in de jaren 1960, 1963 en 1965 resp. ca. 79, 87 en 94 mln. ton olie zullen moeten importeren, tot een stabilisatie van de import zouden overgaan. Een stabilisatie in 1960 zou betekenen, dat in 1963 en 1965 resp. 8 en 15 mln. ton olie minder naar dat land hoeft te worden vervoerd, terwijl een stabilisatie in 1963 het vervoer met 7 mln. ton zou verminderen, zodat bovenstaande tabel dan het volgende beeld zou vertonen.

TABEL 5.

Jaar	1ste veronderstelling		2de veronderstelling	
	Wereldolievervoer ter zee (zonder stabilisatie)		Wereldolievervoer ter zee (met stabilisatie)	
	in mln. tonnen	toename in pCt.	in mln. tonnen	toename in pCt.
1955	360	47	360	47
1960	530	25	530	23
1963	665	16	651	13
1965	770		stabil. V.S. 1960: 736 stabil. V.S. 1963: 740	14

Blijkens deze opstelling zou ook een stabilisatie van de olie-invoer in West-Europa en de Verenigde Staten tezamen, de werltdankervloot nog niet voor ernstige moeilijkheden plaatsen.

Slotbeschouwing.

Het blijkt, dat zelfs bij een tamelijk vrijmoedige veronderstelling met betrekking tot de invloed in de nabije toekomst van de toepassing van de kernenergie op het olieverbruik, het huidige omvangrijke tankerbouwprogramma nog niet tot overcapaciteit behoeft te leiden. Toch lijkt het niet aan twijfel onderhevig, dat, op langere termijn gezien, de toenemingscurve van het wereldolievervoer ter zee een afzwakking te zien zal geven, waardoor enig beraad, alvorens in een omvangrijk tankerbouwprogramma te stappen, meer nodig zal zijn dan tot dusverre.

De tankvaartwereld zal zich hierdoor verplaatsen uit de sfeer van „het onmogelijke is mogelijk” naar de sfeer van het beraad. Ik geloof niet, dat dit een wezenlijke achteruitgang zou betekenen. Integendeel!

's-Gravenhage.

W. L. DE VRIES.

Het Nederlandse bedrijfsleven heeft van de Mededelingsregelingen in Klein-Europa een non-discriminatie-regeling verwacht. Het wenst bepaaldelijk geen verbodswetgeving. In de tekst van art. 85 van het Euromarkt-verdrag ligt non-discriminatie besloten. Wat het tweede punt betreft, wijst schrijver erop, dat Minister Erhard de enige is, die precies weet wat hij in het warnet van twijfel dat door art. 85 e.v. is gesponnen, wil vangen. Deze Westduitse Minister zal al zijn invloed aanwenden om elke voorsprong, die het bedrijfsleven in een land met een liberale kartelwetgeving zou kunnen krijgen op de ondernemingen van een land met een strikt kartelverbod, ongedaan te maken. Het bedrijfsleven dient zich volgens schrijver over de komende werkelijkheid geen illusies te maken, want het valt niet te betwijfelen, dat het systeem van de Duitse kartelwet met zijn verbodsbepalingen ook voor Nederland zal gaan gelden.

De Nederlandse kartelbepalingen en die van de E.E.G.

Een verhouding tussen twee dingen kan men vanuit verschillende standplaatsen bezien. De enig juiste — van boven af — is echter voor de mens onbereikbaar. Blijft dus over: van links of van rechts; van de nationale of van de Europese kant. De laatstbedoelde positie wordt, voorzover ik zien kan, inderdaad ingenomen door de heer Spaak. Overigens wordt dit door niemand, of het zouden onze Ministers moeten zijn, ook maar geprobeerd. Integendeel, de leden-staten wensden slechts datgene als een Europees belang te erkennen wat met het nationale belang in overeenstemming is of wat dit althans op den duur bevorderen kan. Wij mensen van deze tijd zijn nu eenmaal nog niet toe aan denken in ruimer territoriaal verband; zelfs nationaal denken valt ons nog moeilijk. Het heeft geen zin de feiten mooier voor te stellen dan zij zijn; ja, het is zelfs gevaarlijk om dat te doen. Zeker in de politiek zoals deze bij het Euromarkt-verdrag ten slotte aan de orde is.

Deze korte bespiegeling moge dienen ter motivering van mijn standplaats bij de volgende beschouwingen. Die zal in Nederland en uitsluitend in Nederland zijn. En wel overal in Nederland waar het kartelprobleem in Europees verband geen kwestie van algemeen-theoretische economische beginselen is, doch een zaak van praktisch economisch belang, zoals dat geldt voor de fabrieken, werkplaatsen, magazijnen en bureaus waar immers de feitelijke mededinging bedreven en ondervonden en waar de lusten geind en de lasten gedragen worden. Indien ik vanuit dit gezichtspunt iets wil zeggen over de verhouding tussen de Nederlandse en de Europese kartelbepalingen, dan zal ik echter eerst moeten aangeven hoe een Nederlandse fabrikant of distribuut in het algemeen staat tegenover concurrentie en in het bijzonder tegenover internationale concurrentie.

Het standpunt van de Nederlandse ondernemer t.a.v. concurrentie.

Het antwoord op de eerste vraag is even duidelijk als de kern van onze volksaard onmiskenbaar is. Wij zijn individualisten tot en over de grens van eigengereidheid en betweterigheid. Het ligt in onze natuur om, ongeacht of het om geestelijke of materiële vragen gaat, onze eigen

weg te bewandelen en wij zijn slechts dan bereid tot werkelijke samenwerking indien wij ons gezamenlijk tegenover iets of iemand stellen. Met andere woorden: de concurrentie zit ons in het bloed. Dienovereenkomstig hebben onze kartels zelden of nooit betrekking op de wezenlijke punten der mededinging, gelegen in de prijs en in de uitvoering der artikelen. Wie het betwijfelt moge het Minister Zijlstra vragen. Zijn onderzoek naar meer dan 100 prijsafspraken tussen fabrikanten, heeft hij immers voleindigd zonder in één enkel geval in te grijpen, terwijl, blijkens zijn recente verslag aan de Kamer, de meeste, zij het met wat modificaties, zijn blijven bestaan, omdat zij „een bedrijfs-economisch verantwoorde concurrentie niet in de weg bleken te staan”. Ook in het algemeen ligt dit niet anders. Van alle bedrijfsregelingen ¹⁾ kwam alleen het radiokartel onder de bijl en dat nog wel in wezen op grond van misbruik van . . . concurrentie (met het middel der handelskortingen). Bij deze Nederlandse mentaliteit past de Nederlandse Wet Economische Mededinging (afgezien van een eventuele toepassing van art. 10, waarover later meer) als een handschoen om een hand, omdat zij de bedrijfsregelingen aanvaardt als een uitvloeisel van het beginsel van contractvrijheid, zodat een ingrijpen alleen gerechtvaardigd is indien van die vrijheid een naar algemene maatstaven ontoelaatbaar gebruik wordt gemaakt.

Ten aanzien van de concurrentie over de nationale grenzen heen ligt de zaak niet minder duidelijk. Ons volk is in zijn handel en scheepvaart steeds, en meer dan enig ander, internationaal gericht geweest. Onze meest directe eigenbelangen zijn dus betrokken bij het verkrijgen van zo gelijk mogelijke kansen in het buitenland voor onze ondernemingen en voor onze waren. Onze eigen open-deur-politiek was daarvan de — voor een klein land enig mogelijke — consequentie. Weliswaar heeft de ironie van het lot medegebracht dat wij, eerst in de Benelux en thans door het Euromarkt-verdrag, die deur tegenover de wereld steeds verder dicht trekken naarmate het Europese gebied waarvoor zij openstaat groter wordt, doch dat betekent voor ons niet méer dan een node en — naar wij hopen — tijdelijk

¹⁾ Blijkens het laatste overzicht bedroeg dit aantal met inbegrip van de regionale regelingen per 1 januari 1955: 1.837.

aanvaarde omlegging van de weg die naar de herberg voert. De herberg zelf blijft gelijk: een gelegenheid waar ieder dezelfde kansen behoort te hebben op een bed en een biefstuk ongeacht zijn nationaliteit. Vanuit dit standpunt bezien is het duidelijk dat de Nederlandse bedrijven (in het verband der internationale concurrentie zijn zij gezamenlijk identiek met Nederland) van de mededingingsregeling binnen klein-Europees verband hebben verwacht en wat zij niet wensen.

De verwachtingen van het Nederlandse bedrijfsleven van de mededingingsregeling in klein-Europa.

Verwacht hebben zij, behalve een slopen der economische grensbarrières tussen de zes Staten: een non-discriminatie-regeling. Dat wil zeggen: een stel bepalingen, waarin duidelijk wordt vastgelegd dat in geen van de partner-Staten op welke wijze dan ook — en dus ook niet in de vorm van kartels — onderscheid gemaakt zal worden naar gelang van het land (van de zes) waar de onderneming gevestigd is of waar de artikelen vandaan komen. Een simpel, typisch Nederlands, verlangen. Wat Nederland echter niet heeft verwacht en bepaaldelijk ook niet wenst is een aan onze opvattingen vreemd harnas, waarbij „nur festgestellt wird was man nicht tun darf; ob man etwas darf, werden wir später sehen” (vrij naar Minister Erhard, de bouwer van het „Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen”).

De vraag, waar het in dit artikel om gaat, luidt dientengevolge aldus: krijgt Nederland in het Euromarkt-verdrag op het stuk van mededingingsregeling wat het verwachtte en/of datgene wat het niet wenst? Op deze gecompliceerde vraag wil ik trachten een zo min mogelijk gecompliceerd antwoord te geven. Dat wil zeggen: een antwoord dat gebaseerd is op feiten en ervaringen en niet op theorie en bespiegeling. Alvorens dat te doen is het echter noodzakelijk om het vraagpunt wat nauwkeuriger te omschrijven.

De tekst van het ten deze beslissende art. 85 van het Euromarkt-verdrag luidt als volgt:

1. Onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen de leden-staten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst en met name die welke bestaan in:
  - a. het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden;
  - b. het beperken of controleren van de produktie, de afzet, de technische ontwikkeling of de investeringen;
  - c. het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen;
  - d. het ten opzichte van handelspartners toepassen van ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties; hun daarmee nadeel berokkend bij de mededinging;
  - e. het afhankelijk stellen van het sluiten van overeenkomsten van de aanvaarding door handelspartners van bijkomende prestaties welke naar hun aard of volgens het handelsgebruik geen verband houden met het onderwerp van deze overeenkomsten.
2. De krachtens dit artikel verboden overeenkomsten of besluiten zijn van rechtswege nietig.
3. De bepalingen van lid 1 van dit artikel kunnen echter buiten toepassing worden verklaard
  - voor elke overeenkomst of groep van overeenkomsten tussen ondernemingen,
  - voor elk besluit of groep van besluiten van ondernemersverenigingen en
  - voor elke onderling afgestemde feitelijke gedraging of groep van gedragingen die bijdragen tot verbetering van

de produktie of van de verdeling der produkten of tot verbetering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt, en zonder nochtans aan de betrokken ondernemingen

- a. beperkingen op te leggen welke voor het bereiken van deze doelstellingen niet onmisbaar zijn,
- b. de mogelijkheid te geven, voor een wezenlijk deel van de betrokken produkten de mededinging uit te schakelen.

In deze tekst ligt inderdaad de non-discriminatie besloten. Het is immers onmiskenbaar dat een kartel, laat ik zeggen in Luxemburg, dat direct of indirect ondernemingen, gevestigd in of artikelen, afkomstig van één van de andere vijf landen, weert of in hun activiteit resp. in de produktie of verhandeling belemmert, tevens de handel tussen de staten ongunstig beïnvloedt en dus reeds op die grond wraakbaar is. In zoverre beantwoordt dus dit in de aanhef van art. 85 geïncorporeerde beginsel — dat wij ook in de Benelux terugvinden — niet alleen aan de Nederlandse wensen doch het houdt zich ook binnen de grenzen, die aan een tractaat ter regeling van de verhouding tussen soevereine staten aangelegd plegen te worden.

Verbods- versus misbruikwetgeving.

Hoe verhoudt zich echter dit beginsel tot dat van de Nederlandse wet? Hierover is tussen Minister en Tweede Kamer ampel gedebatteerd met de tegenstelling: misbruikwetgeving — verbodswetgeving tot uitgangspunt. Aangezien beide partijen daarbij, naar het mij voorkomt, langs elkaar heen gepraat hebben schijnt het nuttig om vast te stellen waarom het bij deze tegenstelling eigenlijk gaat. Ter verduidelijking hiervan een gefantaseerd voorbeeld van verschillende stelsels van wetgeving:

- a. Honden mogen niet doodgeschoten worden tenzij zij blijken gevaar op te leveren (Nederland).
- b. Honden worden doodgeschoten; dispensatie kan echter worden gegeven voor trekhonden, schaaphonden en geleide-honden (West-Duitsland).
- c. Alle honden worden doodgeschoten indien zij gevaar opleveren (Aanhef art. 85).

A. noemen wij een misbruikwetgeving, B. een verbodswetgeving. Deze termen zijn echter slecht gekozen; in beide gevallen gaat het immers om een bescherming der gemeenschap tegen schadelijke constructies en in beide gevallen wordt daartegen opgetreden door middel van verbodsbepalingen. Bovendien zou, indien onze Minister links en rechts de kartels als z.i. in strijd met het algemeen belang onverbindend zou verklaren en indien de Duitse Minister met dispensaties zou strooien, de misbruikwetgeving in de praktijk rigoureuzer kunnen zijn dan de verbodswetgeving. Het werkelijke criterium ligt dan ook daarin of de wet a priori dan wel a posteriori werkt hetgeen ook uitgedrukt kan worden in de tegenstelling tussen een systeem waarbij alle kartels van een bepaalde *soort* door een (generiek) verbod getroffen worden en een systeem waarbij kartels op grond van hun individuele strekking en effect (en dus incidenteel) wraakbaar zijn. Eerstgenoemd aprioristisch oftewel generiek beginsel komt ook in onze Wet Economische Mededinging in art. 10 om de hoek kijken; de Duitse wet gaat er echter consequent van uit in haar „beginselverklaring”, die als volgt luidt:

Verträge... sind unwirksam soweit sie geeignet sind die Erzeugung oder die Marktverhältnisse für den Verkehr mit Waren oder gewerblichen Leistungen durch Beschränkung des Wettbewerbs zu beeinflussen.

Deze omschrijving raakt immers het 'wezen van' het kartel als zodanig, zodat elk kartel er door omvat wordt. In de aanhef van art. 85 is dat echter niet het geval. Het staat immers a priori niet vast of een bepaald kartel „zowel de handel tussen de lid-Staten ongunstig beïnvloeden kan” alsook „er toe strekt of tot gevolg heeft dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt verhinderd, beperkt of vervalst wordt”.

N.B. Het kleine woordje „en” in de tekst, dat ik onderstreepte door er „zowel - alsook” voor in de plaats te stellen is ten deze van eminent belang omdat men met behulp van een geforceerde interpretatie van het begrip „strekken” aan de tweede voorwaarde nog wel een generieke betekenis zou kunnen hechten; bij de eerste eis is dat echter onmogelijk. Een prijsafpraak tussen Amsterdamse loodgieters kan dit ongunstige effect op de handel tussen de lid-Staten bijv. pertinent niet hebben.

Samenvattend is het slechts van academisch belang of men de aanhef van art. 85 als een misbruik- of als een verbodswetgeving wil bestempelen. Waar het op aan komt is, dat deze omschrijving krachtens de regelen ener objectieve interpretatie slechts zou kunnen leiden tot verboden *per geval* en na *individuele toetsing* hetgeen dus in de kern van de zaak overeenkomt met het Nederlandse stelsel. Verder kan volgens een vaste regel van wetgeving een afwijking van een beginsel slechts aangenomen worden indien van een dergelijke bedoeling onmiskenbaar blijkt. Bij de woorden „en met name die welke bestaan in” waardoor de aanhef met de enumerata a t/m e verbonden wordt kan van een dergelijke onmiskenbaarheid bepaald niet gesproken worden zodat elke objectieve interpretator — met Minister Zijlstra — in deze opsomming niet anders zien kan dan „voorbeelden” van kartels, die met het algemeen beginsel in strijd kunnen zijn, zodat bedrijfsregelingen van andere aard geacht mogen worden daarop als regel géén inbreuk te maken.

Er schijnt dus geen wolkje aan de lucht te zijn. En toch is deze lucht in werkelijkheid zwaar bewolkt. Het is namelijk, zoals ik in de aanvang van dit artikel reeds zeide, niet zo dat de bouwers van dit tractaat de Europese eenheid als doel voorop hebben gesteld; integendeel vormt deze opzet nog niet meer dan een encadrering van nationale belangen. In een dergelijk geval beslist bij de interpretatie helaas niet de objectiviteit doch iets geheel anders, t.w. het resp. belang der verschillende partners en hun resp. macht om datgene, waarbij zij belang hebben, in het internationale verband door te drukken. Vanuit dit „reëel politieke” standpunt bezien kan natuurlijk uit een duistere bus als art. 85 al het mogelijke te voorschijn getoverd worden. Wat dat zal zijn wordt duidelijk indien men beseft dat er één man in Klein-Europa is, die in het komende politieke spel van interpretatieve- en uitvoeringsbepalingen een grote invloed zal doen gelden en die invloed zal aanwenden om *elke* voorsprong, die het bedrijfsleven in een land met een liberale kartelwetgeving langs deze weg zou kunnen krijgen op de ondernemingen van een land met een strikt kartelverbod, ongedaan te maken. Deze man is Minister Erhard, de enige die precies weet wat hij in het warnet van twijfel, dat door art. 85 e.v. is gesponnen, vangen wil.

Barratt's OF BRITAIN
VOOR HERENSCHOENEN
VAN STANDING

BATA INTERNATIONAL
AMSTERDAM - KALVERSTRAAT

(Advertentie)

De Duitse interpretatie van art. 85.

Dit plan Erhard heeft zich in twee etappes ontwikkeld. In eerste instantie ging het om het beginsel van de „Marktwirtschaft”, dat een zo groot mogelijke vrijheid van handelen voor de individuele onderneming eist zowel bij de interne bedrijfsvoering (met inbegrip van de regeling en de beloning van de arbeid) als bij de externe bedrijfspolitiek, zodat de richting van deze laatste door geen collectieve actie in de bedrijfstak beperkt of beïnvloed mag worden²⁾. Toen echter het Euromarkt-verdrag aan de kim verrees zag hij aankomen dat zijn straffe kartelbeginselen in een internationaal kader ten nadele van Duitsland zouden kunnen uitwerken, voor zover buitenlandse ondernemingen datgene in beginsel zouden mogen doen wat in zijn land slechts bij uitzondering toegestaan wordt. Hoe hij deze moeilijk verenigbare doeleinden toch op één noemer wist te krijgen zonder de financiële verkiezingssteun der groot-industrie in de waagschaal te stellen zou de pen van een groot romanschrijver waard zijn. Binnen het kader van dit artikel moet ik helaas volstaan met de constatering dat, al rammelt volgens het Kamerlid, Mr. H. F. van Leeuwen, de tekst van art. 85 e.v. als een boerenkar op een slechte landweg — een omschrijving die overigens past voor de meeste producten van de Franse begaafdheid om de meest principiële tegenstellingen met een redactie schijnbaar te overbruggen — hij juist daardoor de mogelijkheid aan de Duitse koetsier biedt om die kar te laten hobbelen naar het doel dat hij voor ogen heeft: het opleggen van zijn kartelopvattingen aan alle partners, ook al verwerpen deze, zoals Nederland, die principieel in hun eigen wetgeving. Daarmede kan drie jaar gemoeid zijn, de termijn waarbinnen voor het vaststellen der uitvoeringsbepalingen algemene overeenstemming nodig is; na afloop daarvan kan een besluit echter niet meer door de Benelux alleen, laat staan door Nederland, worden tegengehouden.

Intussen werpen de gebeurtenissen hun schaduw reeds vooruit. Ja, in Duitsland loópt men er al op vooruit. Men kan daar namelijk van elke deskundige de opvatting vernemen dat in art. 85 e.v. het systeem van de Duitse kartelwet met zijn verbod van de kartels als zodanig reeds aanvaard is. Ja, niemand minder dan Dr. Günther, hoofd van het Duitse Kartelreferat en rechterhand van de Minister op dit gebied, gaat in een artikel in „Wirtschaft und Wettbewerb” 1957, blz. 278 van deze opvatting uit. Hij verdedigt daar nl. de stelling, dat de beginselen van art. 85

²⁾ Het Nederlandse bedrijfsleven zou, indien zijn opinie onderzocht zou worden, waarschijnlijk voor dit laatste ook opteren, indien het tevens van het eerste verzekerd ware. Voor zolang dat been hier echter afgezaagd blijft geeft het er de voorkeur aan om althans het andere naar verkiezing te kunnen blijven gebruiken.

in afwachting van hun nadere uitwerking niet slechts een richtlijn voor de leden-staten betekenen doch de burgers dier staten onmiddellijk na de ratificatie van het verdrag rechtstreeks binden. Deze stelling is in Sociaal-Economische Wetgeving van juli-augustus 1957 bestreden door Mr. P. Verloren van Themaat. Ik wil mij in dit debat niet mengen. Het is m.i. immers veel belangrijker om vast te stellen wat het artikel van Dr. Günther impliceert. Dit lijkt mij onmiskenbaar. Zijn stelling, dat art. 85 reeds thans de burgers der leden-staten bindt en dat dus de „betreffende” kartels reeds dadelijk, ongeacht de uitvoeringsregelingen, nietig zijn, ware namelijk zinloos indien vooralsnog zou moeten worden afgewacht of bepaalde bedrijfsregelingen ongeldig zullen worden verklaard op grond van de toetsing aan de algemene beginselen van art. 85. Dr. Günther is echter veel te bekwaam voor zineloze beschouwingen. Integendeel geeft hij hier — onmiskenbaar met „his Master's voice” — de Duitse interpretatie van de zgn. voorbeelden a t/m e. Deze zijn voor hem geenszins voorbeelden doch integendeel kartelvormen, die *als zodanig* — door te behoren tot een bepaalde soort — in strijd zijn met de eerder omschreven beginselen. Hij leest dus „met name” alsof er stond: „welke ongunstige invloed op het handelsverkeer tussen de leden-staten en op de vrije concurrentie over de grenzen uitgeoefend wordt door de volgende, *met name* genoemde kartelvormen, t.w. a) enz.”.

Anders en duidelijker gezegd: hier is het Duitse standpunt weergegeven, dat in de rubrieken a t/m e een 5-tal generieke verboden zijn neergelegd en dat dus alle kartels van de daarin omschreven soorten als zodanig en ongeacht hun strekking of effect ongeldig zijn. ja reeds dadelijk nietig zijn voor zover art. 85, zoals Dr. Günther stelt, direct na het in werking treden van het verdrag de burgers zou binden. Wat Dr. Günther dus propageert is de verbodswetgeving in optima forma, zij het van een iets geringere uitgestrektheid dan in Duitsland. En voor deze stelling kan hij nog argumenten aanvoeren ook. Bijv. dat men in een wet geen voorbeelden opneemt en dat dus met de rubrieken a t/m e iets anders bedoeld moet zijn (i.e.: bindende richtlijnen). En verder dat lid 3 van art. 85 de mogelijkheid biedt voor erkenning van bepaalde kartels, wat geen zin zou hebben indien er geen bepaalde soorten kartels *om te beginnen* verboden waren. Weliswaar zouden naar objectief recht deze argumenten tegenover de duidelijke redactie van de principiële aanhef van art. 85 niet baten, doch deze zaak zal niet beslist worden met de weegschaal van objectief recht doch met een die doorslaat onder de gewichten van macht en belang. Over drie jaar zou het er dan ook om gaan of tenminste één van de grote landen het Duitse streven de voet dwars zou zetten (hetgeen mij uiterst onwaarschijnlijk voorkomt).

Het in dezen door Nederland te volgen beleid.

Intussen geloof ik dat het niet zo ver zal komen doch dat men vóór de afloop der drie jaar het wel op een akkoordje zal gooien. De duidelijkste aanwijzing in die zin is verstrekt door onze eigen Regering. In de Memorie van Antwoord staat immers de volgende merkwaardige passage:

„In verband met de vereisten van artikel 87, tweede lid, sub b — te weten doeltreffendheid van het toezicht en eenvoud van de administratieve controle — zal zoveel mogelijk vermeden moeten worden dat *afzonderlijke* mededingingsregelingen aan de beginselen van art. 85 moeten worden getoetst”.

Hier wordt dus het Nederlandse beginsel ener incidentele verbodswetgeving vierkant verloochend; bij een methode

van toetsing aan de hand van algemene richtlijnen kan immers slechts met de uiterlijke vorm en opbouw van de kartels en niet met de individuele strekking en het effect rekening worden gehouden. Kennelijk tracht Minister Zijlstra, de Nederlandse onmacht beseffende, een uitweg uit de impasse te vinden, die alsnog onderhandeling mogelijk maakt over de vraag, welke kartels als zonder meer gevaarlijk moeten worden aangemerkt en welke als in beginsel ongevaarlijk vooralsnog met rust gelaten kunnen worden. Deze mengeling van „generiek” en „incidenteel” kan zich ook bij ons ontwikkelen nu onze Wet (in art. 10 e.v.) de mogelijkheid opent om bepaalde soorten van kartels te verbieden. Een dergelijke compromis-wetgeving is en blijft m.i. strijdig met de Nederlandse opvattingen en met het Nederlands belang. Rekening houdende met de harde feiten waarvoor wij ook bij andere, nog ernstiger, aspecten van het verdrag komen te staan, vormt een dergelijke tussenoplossing echter waarschijnlijk het minste kwaad. Wel is het te hopen dat onze Regering deze koe-handel zal drijven zoals een werkelijke Nederlandse koe-handelaar dat pleegt te doen, d.w.z. in de vorm die de Amerikaan „hard-bargaining” noemt. De mogelijkheid hiertoe bestaat. Bij dit loven en bieden kunnen immers tevens andere aspecten van de koe in het geding gebracht worden, zoals bijv. de vraag, welke kartels als van „internationale aard” zullen worden beschouwd; tevens gaat het om de niet minder belangrijke kwestie, of de beslissingen op dit gebied vallen onder de nationale of de Europese competentie.

Het is inderdaad een troost, dat dezelfde verwardheid en vaagheid der verdragsbepalingen, die Nederland in eerste instantie in een kwade hoek hebben gedreven, in tweede instantie de mogelijkheid bieden om zich in die hoek nog te verdedigen. Een tweede geruststelling ligt in de toezegging der Regering om bij de uitwerking van het verdrag de Kamers te betrekken. Hierdoor kan althans belet worden dat de overhaasting en oppervlakkigheid, die op dit traktaat hun stempel drukken, nog verder ten nadele van ons land uitwerken. Van nog groter belang ware echter indien bij de uitwerking van de verdragsbepalingen ook het bedrijfsleven zou worden geraadpleegd en waar mogelijk ingeschakeld. Vooralsnog is de Regering immers onmachtig gebleken om de Nederlandse beginselen hoog te houden en de belangen van ons land voldoende te verdedigen. In het algemeen kan zij zich daarbij inderdaad beroepen op de dwangpositie waarin Nederland, als gevolg van zijn pionierschap op het gebied van de slechting van handelsbarrières, zich in dit geval geplaatst zag. Bij de onderhandelingen over de kartelbepalingen hebben echter daarnaast ook een gebrek aan doorzicht in de bedoelingen der wederpartij en een gebrek aan inzicht in de werkelijke Nederlandse belangen een ongunstige factor van betekenis gevormd. Dit kan bij de verdere ontwikkeling vermeden worden indien een voldoende beroep wordt gedaan op de organisaties van industrie en handel waar men, wetende dat in die kringen de lasten gedragen zullen moeten worden, deze problematiek aan de hand van de werkelijkheid heeft doordacht.

Niettemin zal het bedrijfsleven m.i. goed doen om zich over de komende werkelijkheid geen illusies te maken. Het valt immers niet te betwijfelen dat binnen een afzienbare termijn en met beperkingen en begrenzings van vooralsnog niet vaststaande reikwijdte het systeem van de Duitse kartelwet ook voor Nederland zal gelden. Un homme averti en vaut deux.

Amsterdam,

Mr. G. E. KRUSEMAN.

Sedert ultimo april 1957 is de zgn. bijzondere rekening van het Rijk bij De Nederlandsche Bank nagenoeg uitgeput. Schrijver gaat na, waar het geaccumuleerde saldo van deze rekening in de loop der jaren is „gebleven”. Het gaat hier om ca. f. 3,15 mrd., door Nederland onder de verzamelnaam „Marshall-hulp” ontvangen Amerikaanse dollarschenken. Tevens onderzoekt schrijver, in hoeverre de bijzondere rekening is gebruikt voor aflossing van de in 1947 door het Rijk van de Centrale Bank overgenomen Rijksmarkenschuld, groot ca. f. 6 mrd. Het blijkt, dat niet meer dan 25 pCt. van de tegenwaardegelden voor laatstgenoemd doel is gebruikt. Belangrijker dan de bron van de aflossing is evenwel de totale vermindering van de R.M.-schuld met ca. f. 3 mrd. Schrijver concludeert, dat de betekenis van de R.M.-schuld niet moet worden overschat, omdat deze niet meer is dan een onderdeel van de totale schuldpositie van het Rijk.

Bijzondere rekening en Rijksmarken-schuld

Onder de turbulente monetaire en financiële ontwikkelingen der laatste maanden is een gebeurtenis vrijwel schuil gegaan, welke op zichzelf belangwekkend genoeg is om er nog eens de aandacht op te vestigen. Bedoeld wordt het (nagenoeg) uitputten van de zgn. bijzondere rekening van het Rijk bij De Nederlandsche Bank (ook wel genoemd speciale rekening en local currency- of tegenwaarderekening). Na de overboeking van f. 150 mln. per ultimo april 1957 werd, blijkens de weekstaat van De Nederlandsche Bank van 29 juli jl., een bedrag van ca. f. 213,5 mln. naar de gewone rekening van het Rijk overgemaakt, waarna het saldo van de bijzondere rekening nog slechts f. 16,7 mln. bedroeg.

In dit stadium lijkt het de moeite waard eens na te gaan waar het geaccumuleerde saldo van deze rekening in de loop der jaren „gebleven” is. Het gaat hier om het aanzienlijke bedrag van ca. f. 3,15 mrd., aangevende het globale totaal van de door Nederland onder de verzamelnaam „Marshall-hulp” ontvangen Amerikaanse dollarschenken¹⁾. Bij het volgen van het verloop der bijzondere rekening zal daarbij tevens een andere, eveneens op de weekstaten van De Nederlandsche Bank paraïsserende post worden betrokken, nl. de uit de overeenkomst van 26 februari 1947 voortvloeiende schuld van het Rijk aan De Nederlandsche Bank, de zgn. R(ijks)M(arken)-schuld, voorkomende onder de hoofden: Schatkistpapier overgenomen van de Staat en Boekvordering op de Staat. Er zijn verschillende redenen om deze grootheden te koppelen: 1. de beide posten, bijzondere rekening en R.M.-schuld, zijn in zekere zin elkaars tegenhangers: de eerste geeft aan „de heilzame werking... die de Amerikaanse hulpverlening op het Nederlandse monetaire bestel heeft uitgeoefend”²⁾, naast of tegenover de R.M.-schuld, die „de heilloze monetaire gevolgen van de Duitse bezetting”²⁾ illustreert;

2. in de overeenkomst van 2 juli 1948, gesloten tussen de Nederlandse en Amerikaanse Regeringen, wordt speciale aandacht besteed aan het gebruik van de bijzondere rekening, voor de aflossing van schuld, o.a. bij de Centrale Bank (art. IV, 6c)³⁾;
3. de president van De Nederlandsche Bank wijst in het Bankverslag van 1952 nog eens extra op de wenselijkheid de beide posten tegen elkaar weg te schrappen, geheel in overeenstemming dus met de zojuist onder (2) genoemde bepaling uit de overeenkomst van 1948.

Voor de hand ligt dan ook tevens, de vraag nader te onderzoeken, in hoeverre aan de genoemde wens — het gebruiken van de bijzondere rekening voor aflossing van de R.M.-schuld — is tegemoet gekomen. Alvorens daartoe over te gaan lijkt het echter nuttig eerst stil te staan bij de wijze van ontstaan der beide posten.

De Rijksmarkenschuld.

Deze kwam tot stand bij de overeenkomst van 26 februari 1947⁴⁾, gesloten tussen De Nederlandsche Bank en het Ministerie van Financiën. Overeengekomen werd de overname door het Rijk van het Rijksmarkenbezit van De Nederlandsche Bank, groot ca. R.M. 6 mrd. Rekening houdende met de koers van omrekening en na verschillende voorzieningen, waarop hier ter plaatse niet nader behoeft te worden ingegaan, ontstond een vordering van de Bank op het Rijk van f. 4.086,6 mln. Voorshands bleef het Rijk hiervan schuldig f. 1.500 mln., in de balans van De Nederlandsche Bank op te nemen onder het hoofd: Boekvordering op de Staat. Van het resterende werd een bedrag van nominaal f. 2.100 mln. met schatkistpapier betaald; dit werd de post: Schatkistpapier overgenomen van de Staat. Het nog overblijvende gedeelte, zijnde f. 516 mln., werd voldaan uit de gewone rekening van het Rijk, die hiermede dus een flinke aderlating onderging. Voor dit gedeelte werd het Rijk echter gerechtigd, wanneer de kaspositie dit noodzakelijk mocht maken, vóór 31 december 1950 rechtstreeks schatkistpapier bij de Bank onder te brengen (dit

³⁾ Zie voor deze overeenkomst: Herwonnen Welvaart, uitgave van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1954.

⁴⁾ Voor de volledige tekst: zie verslag van De Nederlandsche Bank over 1946, blz. 76.

¹⁾ Het bedrag ad f. 3,15 mrd. is verkregen door op de totaal ontvangen hulp het leninggedeelte (dat rechtstreeks ten goede is gekomen aan de gewone rekening), benevens enkele andere posten, zoals o.a. doorgegeven trekkingsrechten, in mindering te brengen; zie hiervoor het verslag van De Nederlandsche Bank over 1956, blz. 168, tabel 73.

²⁾ Jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1952, blz. 67.

is inderdaad gebeurd, en wel bij het scheiden van de markt, nl. op 28 december 1950 voor een bedrag van f. 300 mln.)

De overeenkomst trad met terugwerkende kracht vanaf 31 december 1946 in werking, zodat op de balans van De Nederlandsche Bank per die datum voor het eerst de posten verschijnen:

Schatkistpapier overgenomen van de Staat: f. 2.100 mln.

Boekvordering op de Staat: f. 1.500 mln.

De overeenkomst werd op 1 juli 1952 nog aangevuld ⁵⁾; in verband met het afgeven van papier uit deze portefeuille door de Bank op de open markt kreeg het Rijk wederom het recht rechtstreeks papier bij de Bank onder te brengen (ook hiervan is gebruik gemaakt; in juli 1952 werd f. 220 mln. direct door de Bank overgenomen).

De bijzondere rekening.

Deze dankt haar ontstaan aan de wijze waarop de Amerikaanse hulpverlening aan ons land werd geregeld; dit is te vinden in de „Overeenkomst tot Economische Samenwerking tussen de Regeringen van het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika” ⁶⁾ en wel in art. IV, 2. Hierbij werd bepaald dat de Nederlandse Regering bij de Centrale Bank een speciale rekening zou openen, waarop de tegenwaarde diende te worden gestort van de Amerikaanse dollarschulden. Naast de financiering van enkele bijzondere objecten (kosten van de E.C.A.-missie, transportkosten op reliefgoederen e.d.) mocht op het overblijvende saldo door het Rijk slechts worden getrokken na toestemming van de Amerikaanse autoriteiten. Bij voorstellen, hiertoe gedaan door de Nederlandse Regering zou rekening worden gehouden, volgens art. IV, 6 van de overeenkomst, met „de behoefte tot bevordering of handhaving van interne monetaire en financiële stabilisatie in Nederland en (tot) het stimuleren van productieve bedrijvigheid en van de internationale handel”, waarbij dan onder c. nog speciaal wordt genoemd: „doel-treffende vermindering van de nationale schuld, in het bijzonder schuld ondergebracht bij de centrale bank of andere bankinstellingen”.

In tabel 1 zal nu eerst worden nagegaan, aan de hand van de weekstaten van De Nederlandsche Bank, het verloop van de posten: Schatkistpapier overgenomen, Boekvordering, 's Rijks saldo gewone rekening en 's Rijks saldo op de bijzondere rekening.

⁵⁾ Voor de tekst: zie verslag van De Nederlandsche Bank over 1952, blz. 169.

⁶⁾ Zie: Herwonnen Welvaart, blz. 198 e.v.

TABEL 1.

Datum	Schatkistpapier overgenomen	Boekvordering	's Rijks Schatkist	
			gewone rekening	bijzondere rekening
			(x f. 1.000)	
31-12-46 ...	2.100.000	1.500.000	741.100	—
31-12-47 ...	2.000.000 a)	id.	712.500	—
31-12-48 ...	1.800.000 b)	id.	112.100	188.449
31-12-49 ...	1.750.000 c)	id.	549.242	610.417 d)
13- 3-50 ...	1.350.000 e)	id.	521.963	520.900
31-12-50 ...	1.650.000 f)	id.	218.145	1.318.117 g)
22- 1-51 ...	1.500.000 h)	id.	185.780	1.347.624
31-12-51 ...	1.500.000	id.	150.900	1.692.110 i)
11- 2-52 ...	1.350.000 j)	id.	194.387	1.692.110
7- 4-52 ...	800.000 k)	1.300.000 k)	349.200	1.054.045 k)
31-12-52 ...	151.300 l)	id.	881.817	1.154.694 m)
17- 4-53 ...	— n)	id.	1.125.186	1.176.844
1- 6-53 ...	300.000 o)	1.000.000 o)	942.293	1.195.963
31-12-53 ...	516.600 p)	700.000 p)	944.171	1.001.819 q)
31-12-54 ...	360.100 r)	300.000 s)	497.874	649.704 t)
12- 4-55 ...	500.800 u)	id.	694.973	609.981
31-12-55 ...	322.300 u)	200.000 v)	442.393	490.412 w)
2- 7-56 ...	460.000 x)	id.	74.714	419.000
31-12-56 ...	id.	id.	251.986	367.741 y)
6- 5-57 ...	id.	id.	debet 22.651	217.740 z)
28- 7-57 ...	id.	id.	debet 72.349	16.759 za)

- a) In 1947 werd f. 100 mln. schatkistpapier afgelost uit de gewone rekening.
- b) In 1948 werd f. 200 „ „ „ „ „ „ „
- c) In 1949 werd f. 50 „ „ „ „ „ „ „
- d) In 1949 werd f. 240 mln. overgeboekt van de bijzondere naar de gewone rekening, ter financiering van „wederopbouwprojecten opgenomen in de begroting 1948”.
- e) Afgelost uit de gewone rekening f. 150 mln. op 16 januari en f. 250 mln. op 13 maart.
- f) Rechtstreeks ondergebracht door het Rijk bij De Nederlandsche Bank, op grond van de overeenkomst van 26 februari 1947 art. 11, f. 300 mln. schatkistpapier (deze mogelijkheid liep op 31 december 1950 af).
- g) Gedurende 1950 werd f. 583,1 mln. overgeboekt van de bijzondere naar de gewone rekening.
- h) Van de f. 300 mln. genoemd onder f wordt de helft weer afgelost.
- i) Gedurende 1951 werd f. 203 mln. overgemaakt van de bijzondere naar de gewone rekening.
- j) Aflossing van het restant ad f. 150 mln. van het op 28 december 1950 bij de Bank ondergebrachte schatkistpapier, uit gewone rekening.
- k) Afgelost uit de bijzondere rekening: f. 550 mln. schatkistpapier, f. 200 mln. boekvordering.
- l) Vermindering door afgiften door De Nederlandsche Bank op de open markt.
- m) In 1952 totaal overgeboekt van bijzondere naar gewone rekening: f. 77,1 mln.
- n) Vermindering door afgifte door De Nederlandsche Bank op de open markt.
- o) f. 300 mln. boekvordering omgezet in schatkistpapier.
- p) f. 300 mln. boekvordering omgezet in schatkistpapier.
- q) In 1953 werd f. 221 mln. overgeboekt van de bijzondere naar de gewone rekening.
- r) Daling als gevolg van koop en verkoop door de Bank op de open markt.
- s) In 1954 werd f. 400 mln. boekschuld afgelost uit de gewone rekening.
- t) In 1954 werd f. 427,9 mln. overgeboekt van de bijzondere naar de gewone rekening.
- u) Steunaankopen en verkopen ten bate van het bankwezen; voor de techniek hiervan zie verslag van De Nederlandsche Bank over 1955, blz. 117.
- v) In december 1955 werd de boekschuld verminderd met f. 100 mln. „met middelen welke geacht kunnen worden te zijn ontleend aan de tegenwaarde-rekening” (verslag van de Nederlandsche Bank over 1955, blz. 110), hoewel deze f. 100 mln. in het verslag 1956 niet zijn medegemeld bij de rechtstreeks uit de bijzondere rekening afgeloste R.M.-schuld. Dit wordt derhalve voorlopig beschouwd als een aflossing uit gewone rekening.
- w) In 1955 werd f. 153 mln. overgemaakt van de bijzondere naar de gewone rekening.
- x) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebracht, op grond van de aanvullende overeenkomst van 1 juli 1952, het maximaal toegelaten bedrag van f. 220 mln.
- y) In 1956: f. 122,7 mln. van de bijzondere naar de gewone rekening.
- z) Overboeking van f. 150 mln. van de bijzondere naar de gewone rekening.
- za) Overboeking van f. 213,5 mln. van de bijzondere naar de gewone rekening.

Samengevat blijkt ten aanzien van de bijzondere rekening het volgende verloop:

TABEL 2.

Overgeboekt naar gewone rekening in:	(in mln. guldens)
1949	240
1950	583,1
1951	203
1952	77,1
1953	221
1954	427,9
1955	153,4
1956	122,7
1957	363,5
Totaal naar gewone rekening	2.391,7
Afgelost op R.M.-schuld in 1952	750
Totaal:	3.141,7

Thans de vraag: waar zijn nu deze naar de gewone rekening overgeboekte miljoenen gebleven; m.a.w. waar zijn ze voor gebruikt? Bij de beantwoording van deze vraag doen zich echter enkele moeilijkheden voor. In de eerste plaats was het systeem vóór 1951 zo dat die bedragen naar de gewone rekening werden overgeboekt, waarover overeenstemming was bereikt met de Amerikaanse autoriteiten; niet vermeld wordt hoeveel van deze bedragen (resp. f. 240 en f. 583,1 mln.) in deze jaren ook in feite werd uitgegeven. Vanaf 1951 werden slechts gelden overgeboekt „naarmate zulks voor de financiering van goedgekeurde projecten nodig was”. Aangenomen mag worden dat hiermede wordt bedoeld: naarmate de projecten werden uitgevoerd en de betalingen door het Rijk plaatsvonden. Een andere moeilijkheid is nu dat voor 1951, 1952 en 1953 wel wordt vermeld welke bedragen zijn overgeboekt, en — als de zojuist geopperde veronderstelling juist is — globaal zijn uitgegeven voor de goedgekeurde en „uitgevoerde” projecten, doch niet welke projecten dat zijn ge-

weest. Zo blijft slechts de mogelijkheid over een zekere specificatie te geven van de in 1954 t/m 1956 gedane uitgaven. Deze luidt als volgt:

TABEL 3.

	1954	1955	1956
	(in mln. gld.)		
Herstel oorlogsschade en enkele andere doeleinden	89,4	19,3	14
Herstel watersnoodschade	205	70	—
Militaire uitgaven	110	39,9	94,5
Diverse economische projecten	23,5	24,2	14,2
Totaal:	427,9	153,4	122,7

Om toch de vraag te kunnen beantwoorden waarvoor het totaal der tegenwaardegelden heeft gediend is daarom gebruik gemaakt van de in de jaarverslagen van De Nederlandsche Bank vermelde gegevens betreffende de van de Amerikaanse autoriteiten verkregen *toestemmingen* tot het besteden dezer gelden ⁷⁾. Samengevat in een aantal grote categorieën — gezien de soms vage omschrijvingen is de indeling arbitrair — ontstaat dan het volgende beeld; het jaartal geeft aan in welk jaar de overeenstemming werd bereikt:

TABEL 4.

	(in mln. guldens)	
Volkshuisvesting, woningbouw, volksgezondheid:		
1949 bouw arbeiderswoningen in verwoeste gebieden	181,8	
1950 herbouw en herstel van woningen	38	
voorzieningen volkshuisvesting	36	
bevordering vreemdelingenverkeer (o.a. bouw hotels)	7,5	
1951 bestrijding t.b.c.	1,5	
vernieuwing Rijksinstituut Volksgezondheid	1	
1952 bestrijding influenza	0,2	266,0
Agrarische doeleinden:		
1949 in cultuur brengen Noordoostpolder	30,3	
verbetering landerijen	17,5	
wederopbouw Walcheren	10,4	
1950 herstel agrarische oorlogsschade	195	
voorziening agrarische produktie	82,2	
agrarische research	5,1	
1951 idem	6,5	
subsidie weide-afrastering	3	
subsidie kruidenverbouw enz.	1,5	
subsidie bouw silo's ruw voeder	6	
bouw groenvoederdrogerijen	15	
bestrijding runder-t.b.c.	50	
borgstellingfonds landbouw	25	447,5
Waterbouwkundige werken enz.:		
1950 Zuiderzeewerken	145,9	
waterbouwkundige werken	47,7	
herstel spoorwegwerken Rotterdam	4	
1951 waterbouwkundige werken Biesbosch	2,5	200,1
Industriële oorlogsschade, ontwikkeling enz.		
1950 herstel oorlogsschade	13,5	
1951 deelneming van de Staat in Hoogovens en Breedband	96	
machinerieën voor herscholing arbeiders	3	
subsidiefonds kosten Technical Assistance	1	
garantiefonds institutionele beleggers	100	
1952 fonds produktiviteitsbevordering	30	243,5
Militaire uitgaven:		
1951 produktie militaire voertuigen	175	
andere militaire projecten	55	
1952 bouw 14 mijnevogers	76,3	
1953 militaire projecten	300	606,3
Watersnoodschade:		
1953	400	400
Diversen:		
1950 diversen	8,2	
1951 verwerking huisvuil	10	
ontwikkeling Z.O.-Drente	5,1	
1953 posten begroting 1953	202,7	226
Aflossing R.M.-schuld:		
1952	750	750
Totaal		3.139,4

Dit totaal stemt niet geheel overeen met het totaal volgens tabel 2. Dit moet een gevolg zijn van een wijziging in een van de bestedingen. Zie hiervoor de noot op blz. 141 van het verslag van De Nederlandsche Bank 1952.

⁷⁾ Zie: Verslagen van De Nederlandsche Bank van 1949, blz. 102; 1950, blz. 100; 1951, blz. 116; 1952, blz. 140; 1953, blz. 156.

Aangenomen moet worden, dat de gelden inderdaad in overeenstemming met de in tabel 4 aangegeven doeleinden zijn besteed, en wel om de eenvoudige reden dat nergens is gebleken van toestemming om hiervan af te wijken. Schijnbaar in strijd hiermee zijn de overboekingen ad resp. f. 150 mln. en f. 213,5 mln. die in 1957 zijn gedaan, en welke kennelijk ten doel hadden bij een nagenoeg lege Schatkist toch de lopende betalingen van het Rijk mogelijk te maken (met name de kwartaalbetalingen aan de gemeenten). Het is voorbarig hieruit de conclusie te trekken dat tegenwaardegelden voor andere dan de overeengekomen doeleinden zijn gebruikt. Immers, naarmate de goedgekeurde projecten worden uitgevoerd, doen zich de betalingsverplichtingen voor. Tussen de betalingen en de overboekingen van de bijzondere naar de gewone rekening behoeft geen synchronisatie te bestaan; deze zal er in het algemeen ook niet zijn. Het is dus heel goed mogelijk dat bepaalde uitgaven werden „voorgesloten” uit de gewone rekening, waarna van tijd tot tijd door middel van overboekingen werd „afgerekend” met de bijzondere rekening. Het is dan begrijpelijk dat men zich in een dergelijk geval bij een lege Schatkist heeft gehaast „af te rekenen”.

Ook het omgekeerde is — in theorie althans — mogelijk, nl. dat met overboekingen wordt geanticipeerd op nog komende betalingen voor goedgekeurde projecten. Of het toelaatbaar is — gezien de hiervoor bestaande overeenkomsten — dat op deze wijze uit de bijzondere rekening wordt „geleend” voor andere betalingsdoeleinden, en of dit in feite is gebeurd, onttrekt zich aan de waarneming, althans aan die van de schrijver. Zolang hierover niets officieels bekend is dienen wij het erop te houden dat de gelden zijn besteed in overeenstemming met de destijds gemaakte afspraken, zodat dus de vraag, waarvoor de tegenwaardegelden zijn gebruikt, voorlopig met bovenstaande opstelling als beantwoord kan worden beschouwd.

Thans nog de *R.M.-schuld*. Ten aanzien hiervan kan aan de hand van tabel 1 de volgende recapitulatie worden gegeven:

TABEL 5.

	(in mln. guldens)	
Afgelost uit bijzondere rekening:		
in 1952, schatkistpapier	550	
in 1952, boekvordering	200	750
Afgelost uit gewone rekening:		
in 1947/48 vóór het ontstaan der bijzondere rekening, schatkistpapier	300	
in 1949, schatkistpapier	50	
in 1950 id.	400	
in 1951 id.	150	
in 1952 id.	150	
in 1954 boekvordering	400	
in 1955 „	100	
Totaal	1.550	
Hierop in mindering a):		
in 1950	300	
in 1955	140	
in 1956	220	660
		890
Afgegeven aan de open markt:		
van 7 april 1952 tot 13 april 1953	800	
tot 31 december 1953, per saldo	84	
tot 31 december 1954, per saldo	156	
tot 31 december 1955, per saldo	178	
tot 2 juli 1956, per saldo	82	
		1.300
Totale vermindering:		2.940

a) Dit zijn posten schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank ondergebracht, en uiteindelijk weer ten gunste komend van de gewone rekening.

Het momentele saldo ad f. 660 mln. (nl. f. 460 mln. schatkistpapier + f. 200 mln. boekvordering) is, na de openingsstand op 31 december 1946 van totaal f. 3.600 mln., hiermede in overeenstemming.

Aan de in het begin van dit artikel genoemde wens van de president van De Nederlandsche Bank, de R.M.-schuld weg te schrappen tegen het saldo op de bijzondere rekening, is dus in totaal voor slechts f. 750 mln. tegemoet gekomen, en wel door een eenmalige boeking in 1952. Zo men wil voor f. 850 mln. ,wanneer de in noot v van tabel 1 vermelde f. 100 mln. wordt medegegeld. Dit is niet meer dan ca. 25 pCt. van de totale Amerikaanse hulpverlening, en op het eerste gezicht nogal een teleurstellend resultaat. Hieraan dient echter niet al te veel betekenis te worden gehecht. Ten slotte was de bijzondere rekening slechts één van de bronnen waaruit voor de aflossing dezer schuld kon worden geput. Een andere bron was het saldo op de gewone rekening, waaruit in de loop der jaren niet minder dan f. 890 mln. is gebruikt ter aflossing van de schuld. Ware een groter gedeelte rechtstreeks uit de bijzondere rekening afgelost, dan zou die uit de gewone rekening ongetwijfeld lager zijn geweest.

Belangrijker dan de bron van de aflossing is de totale vermindering van de schuld met ca. f. 3 mrd. Blijkens de tabel komt hiervan f. 1.300 mln. voor rekening van het aan de markt afgegeven schatkistpapier. Aangenomen mag worden dat hiervan een groot gedeelte in handen van de

geldscheppende instellingen is gekomen. In zoverre is er dus geen sprake van aflossing, doch slechts van een verschuiving van één geldscheppende instelling naar een aantal andere. Het is mogelijk dat een gedeelte van dit papier door niet verlenen op de vervaldatum later alsnog tot aflossing is gekomen, terwijl een ander deel ongetwijfeld is gebruikt voor omzetting in schatkistcertificaten op grond van de monetaire regelingen van februari 1954.

Uit het bovenstaande blijkt overigens dat de betekenis van de R.M.-schuld niet moet worden overschat. Het is een schuld van het Rijk, en wel een spectaculaire, nl. één bij de Centrale Bank, maar is verder niet meer dan een onderdeel van de totale schuldpositie van het Rijk. Het is toe te juichen dat de R.M.-schuld althans voor een belangrijk deel uit de boeken van De Nederlandsche Bank is verdwenen, al dient hierbij te worden aangetekend dat de positie van dit moment ook reeds per ultimo 1954 was bereikt (zie tabel 1). Het Rijk heeft dus geen kans gezien na deze datum hierin nog verdere verbetering te brengen. Ook hier geldt echter weer dat de totale schuldpositie belangrijker is dan alleen de R.M.-schuld. Een onderzoek hiernaar valt evenwel buiten het kader van dit artikel.

Utrecht.

Drs. B. KASTELEIN.

Surinaamse kanttekeningen (Derde kwartaal 1957)

De afgelopen maanden zijn voor Suriname beslist niet gunstig geweest. In de eerste plaats heerste er een ongekend hevige droogte, die zowel de suiker- als de bevolkingsrijst-oogst deed mislukken. Een precieze opbrengst is thans, midden in de oogsttijd, nog niet op te geven, doch de schattingen lopen uiteen tussen de 15 en 40 pCt. van de normale raming. Alleen de rijstproductie van de Stichting Machinale Landbouw te Wageningen maakt een gunstige uitzondering ten gevolge van het feit, dat de gemalen voldoende rivierwater in de rijstpolders kunnen pompen. Uit hetgeen zich thans afspeelt blijkt duidelijk hoe noodzakelijk een modern geoutilleerde waterhuishouding voor de Surinaamse landbouw is. In een gebied als Boven-Suriname, waar vrijwel iedere waterbeheersing ontbreekt en waar men in de regentijd omgekeerd overlast van het water heeft, is de situatie momenteel het ernstigst.

Op 31 augustus werd een nieuw Rijstbesluit uitgevaardigd, dat ten doel heeft: de belangen der producenten voldoende te beschermen, de binnenlandse consumptie te waarborgen en de export te bevorderen. Het houdt naast bestaande en weinig gewijzigde bepalingen o.a. in, dat de export verboden is, zolang de binnenlandse voorziening niet voldoende is gewaarborgd. Ook heeft de Regering van de Stichting Machinale Landbouw, waaraan oorspronkelijk op verzoek van Suriname de verplichting was opgelegd, dat de te Wageningen te verbouwen rijst uitsluitend voor export zou worden aangeboden, de toezegging verkregen, dat van de thans te velde staande oogst 30 pCt. voor de binnenlandse consumptie van Suriname gereserveerd zal worden.

Men hoopt door deze maatregelen te bereiken, dat zich niet het vreemde feit van de beide laatste jaren zal herhalen, dat na een sterke promotie van de export blijkt, dat tegen de nieuwe oogst onvoldoende rijst voor de binnenlandse

consumptie aanwezig is. Dit klemt thans te meer, nu reeds bij voorbaat van een misoogst kan worden gesproken.

Bauxiet.

Een tweede ongunstige factor is het teruglopen van de bauxietexport. Nadat het eerste halfjaar met 1.751.875 ton ruim 75.000 ton hoger was dan de overeenkomstige periode in 1956 liep de export gedurende het derde kwartaal zodanig terug, dat de stand na 9 maanden is: 2.567.506 ton, ofwel 60.000 ton minder dan in 1956. Gezien de belangrijkheid van dit artikel voor de betalingsbalans valt het te wensen, dat in het vierde kwartaal een opleving zal plaatsvinden.

Intussen gaat de uitbreiding van de bauxietwinning in andere Caraïbische landen onverminderd voort. Zo is thans in Frans Guyana een Amerikaans-Franse combinatie met een kapitaal van U.S. \$ 60 mln. reeds in een vergevorderd stadium van exploratie en hoopt men in 1958 tot winning te kunnen overgaan. Op zichzelf betekent deze verdere spreiding een relatieve achteruitgang van de internationale betekenis van „de kurk waarop Suriname drijft”.

Kosten van levensonderhoud.

Deze stegen opnieuw met 3 punten tot 114 (3e kwartaal 1953 = 100). Het opmerkelijke doet zich daarbij voor, dat het totaal der buitenlandse goederen en diensten daalde van 103 naar 102, terwijl de binnenlandse goederen en diensten van 121 tot 126 stegen. Dat de importgoederen daalden moet erop duiden dat de handelsmarges verminderden, daar het internationaal prijspeil zeker niet is gedaald en de invoerrechten in januari 1957, gedeeltelijk zelfs drastisch, werden verhoogd.

De prijzen der binnenlandse agrarische produkten zijn sedert begin 1956 aan een sterke opwaartse druk onderhevig, wat tot uiting komt in de indexcijfers van de volgende artikelen (3e kwartaal 1953 = 100): houtskool 334; vis 190; aardappelen, groenten en fruit 131; rijst 115. Houtskool wordt door de bevolking uit de lagere inkomensklassen nog zeer veel gebruikt als verwarmingsmiddel bij het bereiden der maaltijden. Momenteel doet zich het verschijnsel voor dat diepvries vis, fruit en ook groente bij de detailhandel (import uit de Verenigde Staten en Nederland) niet zelden goedkoper is dan de lokale verse artikelen.

Bij vele bedrijven is een zekere spanning inzake het loonpeil waar te nemen en ook de Overheid overweegt directe of indirecte verhoging van de salarissen.

Landsuitgaven.

De Vereniging Surinaams Bedrijfsleven en het dagblad Suriname spreken naar aanleiding van de in september bekend gemaakte Begroting 1958 van een beangstigende stijging van de landsuitgaven. Met het door het Planbureau voor 1956 berekende bruto nationaal inkomen à Sf. 145 mln. als basis schaf men het bruto nationaal produkt voor 1958 op Sf. 120 mln. Daartegenover staat een overheidsbesteding van Sf. 45 mln. Zelfs wanneer men, zoals uw kanttekenaar, een ongeveer 10 pCt. hoger bruto nationaal produkt verwacht, dan nog bedragen de overheidsuitgaven daarvan $33\frac{1}{3}$ pCt., hetgeen onverantwoordelijk hoog geacht kan worden.

De door de Internationale Bank geadviseerde maximumstijging der overheidsuitgaven gedurende de looptijd van het Tienjarenplan is thans reeds in drie jaren vrijwel bereikt. Dat dit economisch een riskante situatie kan scheppen is duidelijk, temeer, daar de Overheid verdere belastingverhogingen in het uitzicht heeft gesteld.

De Surinaamsche Bank.

Het jaarverslag over 1956, dus het laatste verslag als circulatiebank, verscheen dit jaar aanmerkelijk vroeger dan wij gewend waren, zodat wij het reeds bij het derde kwartaal kunnen behandelen. Een prijzenswaardige vooruitgang. De balans wijkt weinig af van de voorgaande jaren:

TABEL 1.

Verkorte balans per 31 december 1956 (in Sf.)

Munt en muntmateriaal	9.050.731	Bankbilj. in omloop	14.398.552
Vreemd papier, zilverbons	367.712	Crediteuren	15.088.428
Kas	24.604	Sur. Deviezenfonds	21.286.269
Effecten	621.834	De Ned. Bank N.V.	6.382.374
Sur. Deviezenfonds	17.522.318	Bankiers en corr.	95.893
De Ned. Bank N.V.	3.532.603	Bestemmingsreserves	1.181.700
Disc. en debiteuren	13.299.379	Reserve div. voorz.	2.158.542
Bankiers en corr.	18.101.007	Bijzondere reserves	116.625
Hypotheken	1.370	Kapitaal	1.321.092
Gebouwen	88.747	Reservefonds	190.967
		Onverdeeld dividend	119.807
		Nog niet opgenomen div.	1.961
		Winstsaldo	268.095
	<u>63.565.305</u>		<u>63.565.305</u>

De stijging van de post „Bankiers en correspondenten” met Sf. 5 mln. sedert vorig jaar wordt gecompenseerd door de stijging van de valutaschuld aan het Sur. Deviezenfonds, wat dus duidt op een verbeterde deviezenpositie van het land. Het effectenbezit, vrijwel uitsluitend binnenlandse obligaties; steeg met $\frac{1}{4}$ mln. terwijl de crediteuren met $2\frac{1}{2}$ mln. stegen. In verband met het feit, dat in de loop van 1957 het bedrijf uitsluitend commercieel is geworden kan dit op een gunstige uitbreiding van het bedrijf duiden. Het aandeel van de Overheid, volgens de octrooibepalingen, in de netto-

winst steeg van Sf. 98.925 tot Sf. 108.936. Het zou niet te verwonderen zijn, wanneer het wegvallen van deze zware druk op de rentabiliteit in de komende jaren voor het bedrijf gunstiger zal uitwerken dan het nadeel van het wegvallen van het circulatie-octrooi. Midden 1957 werd een aanvang gemaakt met de bouw van een nieuw, modern ingericht kantoorpand. Wanneer dit gereed is, zal het oude pand geheel worden afgebroken.

Centrale Bank van Suriname.

Na een korte inzinking bereikte de goud- en deviezenvoorraad op 15 oktober weer het peil van 18 juni met Sf. 27.530.000. Op die datum steeg de bankbiljettencirculatie tot een nieuw record: Sf. 15.157.000. Gezien de steeds verder stijgende kosten van levensonderhoud en deze circulatiestijging is het niet verwonderlijk, dat in de kringen der werknemersorganisaties weer voorbereidingen worden getroffen tot nieuwe loonacties. De loonronde van november-december 1956 is door de intussen opgetreden prijsverhogingen weer achterhaald.

De Centrale Bank maakte bekend, dat zij voor de volkswoningbouw Sf. 1 mln. zal beschikbaar stellen, waarmee deze instelling dus het terrein van het lange krediet betreedt. Hopelijk met beter resultaat dan haar voorgangster, de „Particuliere Westindische Bank”, die daaraan een eeuw geleden te gronde ging.

In- en uitvoer.

De invoer gedurende het eerste halfjaar steeg tot Sf. 33,6 mln. tegen Sf. 28,7 mln. in de overeenkomstige periode in 1956. Deze stijging had vrijwel geheel betrekking op de produktieve sector. De voornaamste posten waren (in Sf. mln.):

TABEL 2.

SITC		1e h.j. 1956	1e h.j. 1957
31	minerale brandstoffen	2,8	3,5
68	onedele metalen	1,0	1,3
69	metaalwaren n.a.g.	1,4	2,0
71	machines, beh. elektrische	3,8	4,7
72	machines, elektrische	0,8	1,4

De uitvoercijfers over het 1e halfjaar werden nog niet gepubliceerd. Wel werden de productiecijfers over 1956 bekend gemaakt, waarvan wij hier enkele van de belangrijkste noteren:

TABEL 3.

Artikel	Eenheid	1954	1955	1956
balata	ton	116	183	270
dwarsslagers	m ³	8.207	4.954	7.451
bauxiet	1.000 ton	3.362	3.123	3.485
goud	kg	211	225	209
suiker	ton	5.679	7.401	7.022
sigaretten	mln. stuks	67	69	70
veevoeder	ton	580	1.018	1.136
rum	1.000 l. à 50 pCt.	589	884	761
bier	hl.	0	230	14.860
schoeisel	1.000 paar	19	17	13
triplex	1.000 m ³	11	11	14

Brokopondoplan.

Nadat tot eind september een opvallende stilte heerste rondom het Brokopondoplan ziet het er thans naar uit, dat dit plan niet in de ijskast is geborgen. Inzake het moeilijkste punt: de financiering voerde de heer Streepey van de Alcoa opnieuw besprekingen met de Regering. Uit lokale krantenberichten valt op te maken, dat het financieren van de dam met waterkrachtwerk noch door de Wereldbank noch door particuliere banken mogelijk bleek. Thans zou er een mogelijkheid gevonden zijn, waarbij de Alcoa de

financiering in overleg met de Rijksregering op zich neemt. Hiertoe zullen in november de directies van de Alcoa en van de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij te 's-Gravenhage besprekingen voeren met de Nederlandse en Surinaamse Regering. Intussen werd, eveneens in de lokale pers, bekend gemaakt, dat de afgetreden directeur van het Planbureau benoemd werd tot directeur van het openbaar lichaam in oprichting van de Surinamevallei.

Paramaribo.

G. C. A. MULDER.

INGEZONDEN STUK

Het Deltaplan

Ir. R. Verloren van Themaat Sr. te Nijmegen schrijft ons:

Op het naschrift van Drs. Verburg in „E.-S.B.” van 13 november jl. past een kort wederwoord, omdat het uitgaat van onjuiste cijfers. Drs. Verburg stelt, dat het Zeeuwse Meer een oppervlak heeft van 85.000 ha en dat een rijzing van de waterspiegel van 25 cm veel bergingsmogelijkheden geeft.

Volgens de bij het artikel van Drs. Verburg — „E.-S.B.” van 2 oktober — gevoegde kaart, blijft het deel van het Zeeuwse Meer, dat voor waterberging kan dienen maar 22.800 ha, dus 27 pCt. van de door Drs. Verburg vermelde 85.000 ha.

Of dit verschil „strikt academisch” is, zoals Drs. Verburg schrijft, weet ik niet; het ontgaat mij namelijk of dit als compliment of als verwijt moet worden opgevat. Er is vroeger gesteld, dat hoogstens 15.000 ha aan de waterberging konden worden onttrokken; volgens de plannen van Drs. Verburg worden er 35.000 ha aan onttrokken. Immers zowel Grevelingen als Zandkreek als de inpolderingen en recreatiegebieden gaan als waterberging verloren.

Ik blijf van mening, dat het nuttig is, dat men van de aanvang af weet, dat er grenzen aan de mogelijkheden in het Deltagebied zullen moeten worden gesteld.

Naschrift:

Het merkwaardige van deze discussie is, dat ik ben uitgegaan van de 85.000 ha waterberging van mijn opponent en deze van de 35.000 ha, die ik — liever: de Werkgroep Deltazaken Zeeland — hieraan onttrek. Dit laatste is 20.000 ha meer dan „vroeger gesteld” is. In feite gaat het dus om 50.000 of 70.000 ha waterberging. In het kleinere reservoir zou dus in het zelden voorkomende, door mijn opponent genoemde „ongunstigste geval, waarmede rekening moet worden gehouden”, een rijzing van de waterspiegel van 35 cm equivalent zijn aan een rijzing van 25 cm in het grotere reservoir. Of dit toelaatbaar is, onttrekt zich door de vaagheid van de prioriteiten evenzeer aan ons huidige inzicht.

Hier moet nog veel over gerekend worden. Op dit laatste slaat mijn kwalificatie „academisch”; deze wordt dus niet in centimeters uitgedrukt, zoals mijn opponent suggereert. Zou dit zo zijn, dan zou er wel van een verwijt sprake zijn, maar dit zou dan op mij moeten slaan. Hetgeen nog niet inhoudt, dat er nu sprake is van een compliment aan Ir. Verloren van Themaat Sr.

Binnen dit betoog zij nog een nuance aangebracht. De Zeeuwse kaart bevat slechts een opgave van studieobjecten, waarin met de waarschuwing van mijn opponent rekening kan worden gehouden. Die studieobjecten worden gevormd door Zeeuwse wensen, die niet alle

zullen worden verwerkelijkt, maar hopelijk wel op het punt, waarop Zeeland, als Biesbos op grote schaal, vloedbergingskom voor overig Nederland dreigt te worden. Er zijn voor die uitzonderingsgevallen waarschijnlijk nog wel andere ventielen te vinden, als ik de zaak nog meer „academiseren” mag.

Ten slotte dit: kan het Zeeuwse Meer vloedbergingskom zijn in de korte uren des gevaars? De stop op de fles wordt immers gevormd door, de Volkerak-sluis en zelfs bij ontkurking daarvan zal het Zeeuwse Meer niet snel vollopen!

Middelburg.

Drs. M. C. VERBURG.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt was ook de afgelopen week ruim. Weinig of niets was te bespeuren van de invloed van de november-ultimo en van de komende eerste vijf dagen van december, die door de banken wegens de geldopvragingen normaliter met even grote beduchtheid als door de kinderen (en de winkeliers) met blijdschap worden tegemoet gezien. De callgeldnotering, die 22 november was verhoogd van $3\frac{1}{4}$ tot $3\frac{1}{2}$ pCt., werd 27 november weer verlaagd van $3\frac{1}{2}$ tot $3\frac{1}{4}$ pCt. Driemaandspapier deed, voor zover ten minste te krijgen, ca. $4\frac{5}{8}$ pCt., dus $\frac{1}{8}$ minder dan het toewijzingsdisconto bij de jongste tender op driemaandspromessen. Voor de volgende tender, te houden op 2 december a.s., wordt in marktkringen of hetzelfde of een iets lager disconto verwacht dan bij zijn voorganger. De kijk op de marktsituatie die hieruit spreekt is derhalve nog steeds zonnig.

De grote intekening op de vorige tender (f. 156 mln.) heeft niet geleid tot een dienovereenkomstige vergroting van het tegoed van het Rijk bij De Nederlandsche Bank. Integendeel, op de weekstaat van 25 november jl. bleek dit tegoed met f. 111 mln. geslonken te zijn. Hoewel het zelfs voor oude geldmarktrotten zoetjesaan raden wordt, is men in marktkringen thans de mening toegedaan, dat het Rijk (nieuwe) voorschotten zou hebben verleend aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Laatstgenoemde instelling zou deze dan hebben aangewend om gemeenten, wier kasgeldleningen moesten worden afgelost, hiertoe in staat te stellen. Een aanwijzing in deze richting wordt ook gezocht in de stijging van de rekening-courantvoorschotten van de Centrale Bank, die de jongste weekstaat te zien gaf, zulks ondanks het feit dat de banken in hun geld zwommen.

De kapitaalmarkt.

Het bericht omtrent weer een nieuwe ziekte van President Eisenhower sloeg in Wallstreet, waar de koersen op en neer huppelen al naar gelang van de stemmingsveranderingen in de licht-bewogen Amerikaanse beleggingsgemeederen, in als een bom. Gunstige berichten omtrent de gezondheidstoestand van de President, alsmede de tijding dat de Amerikaanse raketten Thor en Jupiter spoedig hun Russische collega's in het hezjal gezelschap zullen gaan houden, waren echter oorzaak, dat het deze week in New York toch eind goed al goed werd.

Op het Damrak, waar men de laatste maand de Amerikaanse stemmingswisselingen met een korreltje zout

neemt, was de bomkrater veel ondieper dan in Wallstreet, doch ook het daaropvolgende koersherstel was navenant minder aanzienlijk.

In de sector van de internationals werden gunstige kwartaalberichten gepubliceerd door Koninklijke en Philips. Over de eerste negen maanden van 1957 lag de winst hier 9 resp. 23 pCt. boven het peil van het vorig jaar. Wat Koninklijke betreft, vormde dit, vooral gezien de wat minder gunstige petroleumsituatie in de Verenigde Staten, een vervroegde St. Nicolaasverassing, die er bij de nogal sombere beursstemming der laatste maanden wel in wilde. Mede op grond van buitenlandse (o.a. Zwitserse) aankopen steeg dit fonds hierdoor aanmerkelijk (per saldo f. 7,—). Bij Philips was het verrassingselement minder groot, daar vrijwel iedereen reeds uit ervaring wist dat het Nederlandse volk, verzot op werelds' vermaak als het in het huidige tijdsgewricht is, en de bestedingsbeperking overlatende aan de investeringssector, het geld met handen vol uitgaf en -geeft voor aankoop van televisie-apparaten.

Berichten omtrent ontslagen, ditmaal bij grote machinefabrieken, vormden het voor de laatste weken bijna gebruikelijke nieuws, dat het beleggende publiek huiverig maakt voor de binnenlandse industriële fondsen, waarvan de geleidelijke koersafbrokkeling verder voortschreed. Van regeringszijde moge bijna dagelijks verzekerd worden, dat de Bewindsliden, als waren zij aesculapen, nauwkeurig de vinger aan de pols van het economisch leven houden, in beleggerskringen zijn velen blijkbaar van opinie, dat onder het koren der polsvoelers ook wel kwakzalverskaf schuilt.

Op de obligatiemarkt meenden sommigen enige verzwakking van de stemming te mogen constateren, welke zij toeschreven aan de voortdurende stroom van emissies. Van veel importantie waren deze koersdalingen echter, althans volgens de cijfers van onderstaand koersstaatje, nog niet bepaald.

De emittenten van 6 pCt. obligaties zijn veeleer zelfs van oordeel (blijkbaar op grond van de ruime overtekening van de vorige emissies) dat de voorwaarden van deze uitgiften nu wel een verslechteringetje kunnen lijden. Zo komt de Provinciale Geldersche Electriciteits Maatschappij thans met een uitgifte van f. 10 mln. 25-jarige 6 pCt. obligaties aan de markt, waarvan de vervroegde aflossing de eerste vijf jaar niet is toegestaan. Bij de eerste electriciteits-emissies was deze termijn 15 jaar, dit werd 10, terwijl thans nog een zielige 5 jaar resteert. Bij uitgiften (over de toonbank) van pandbrieven door hypotheekbanken komen overigens zelfs termijnen van twee jaar niet vervroegde aflosbaarstelling (lees verbod tot conversie in een lager rentetype) voor. Geleidelijk komt zo de (voor de debiteuren) goede oude tijd' terug, waarin een hoge rentevergoeding eigenlijk slechts een schertschijfer was, waaraan de obligatiebeleggers zich weliswaar vergaapten, doch waarvan zij slechts een korte wijle mochten genieten, nl. tot het tijdstip, dat conversie volgde.

De lang verbeide uitgifte van rentespaarbrieven door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten werd de afgelopen week een feit. De tegelijk met de aflossing in 1971 te betalen rente (ad 100 pCt.) is zodanig, dat het rendement uitkomt op ca. 5½ pCt. per jaar, opgebouwd uit 6 pCt. enkelvoudige interest en 4 pCt. rente op rente. Vervroegde aflosbaarstelling van de zijde der debitrice is alleen toegestaan in 1968, terwijl anderzijds de houders aflossing kunnen verkrijgen in 1962 en 1966. Het wachten is nu, of dit nieuwe papier, dat van december 1957 t/m februari

1958 over de toonbank zal worden verkocht, het Nederlandse publiek zal inspireren, niet alleen tot omzetting van reeds bestaande besparingen, maar ook tot vorming van nieuwe.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S.	15 nov. 1957	22 nov. 1957	29 nov. 1957
		- (1953 = 100)		
Algemeen		179,6	176,4	178,4
Internat. concerns		255,2	250,1	255,8
Industrie		131,6	130,1	128,3
Scheepvaart		127,6	123,0	121,7
Banken		107,7	105,9	104,6
Indon. aand.		71,3	71,6	70,9
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 159,50	f. 155,70	f. 162,50	
Unilever	329%	327½*	329	
Philips	242½	240½	238	
A.K.U.	154	148½	147%	
Kon. N. Hoogovens	250	237	236	
Van Gelder Zn.	183	180	176½	
H.A.L.	142%	138½	138½	
Amsterd. Bank	190½	190	189½	
H.V.A.	91	91½	92	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	53	53	57	
3½ pCt. 1947	80½	82½	82	
3½ pCt. 1955 I	79½	80%	80%	
3 pCt. Grootboek 1946	80½	80½	80%	
3 pCt. Dollarlening	86%	86%	86%	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI	81	82%	82½	
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	75½	76	76	
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	80	81%	81	
3½ pCt. Philips 1948	88½	87½	87	
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	76%	78	77	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials		439,4	442,7	449,9

* ex dividend

J. C. BREZET.

RECENTE PUBLIKATIES

T.N.O. beoordeeld door Overheid, wetenschap en bedrijfsleven. Nederlandse Organisatie voor Toegepast-Natuurwetenschappelijk Onderzoek, 's-Gravenhage 1957, 48 blz.

Naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van de Nederlandse Centrale Organisatie T.N.O. werd op 3 mei 1957 een bijeenkomst gehouden te Scheveningen. Een vijftal sprekers — Minister Cals, Minister Zijlstra, Prof. Dr. J. Bakhuizen van den Brink, Prof. Dr. Ir. C. B. Biezeno en Ir. A. J. Engel — behandelde daar elk een aspect van de plaats, die de wetenschap inneemt in de huidige Nederlandse samenleving. Zij hebben zich hierbij tevens uitgesproken over de functie van T.N.O. De vijf toespraken zijn in deze uitgave gebundeld.

Een onderzoek naar de Middenstand in de Jordaan te Amsterdam. Economisch Instituut voor de Middenstand, 's-Gravenhage 1957, 148 blz., f. 5,—.

Dit rapport — het vierde deel in de serie „Sociaal-economische Publikaties” van het E.I.M. —, waarmede onder andere wordt beoogd nadere gegevens te verschaffen inzake de plaatselijke en regionale verschillen, welke in de middenstand worden waargenomen, is aan een zeer speciale grote-stadswijk gewijd, nl. de Jordaan te Amsterdam. Schetsen van de ontwikkeling van deze wijk, van de vormen van gemeenschapsleven en van de typische groepsmentaliteit gaan aan de eigenlijke beschrijving van de middenstand — onderscheiden in detailhandel, ambacht en „overig kleinbedrijf” — vooraf. Het uit het onderzoek verkregen cijfermateriaal is in 43, aan het einde van het rapport weergegeven, tabellen gegroepeerd.

Dr. L. H. Drost: *Als vader en zoon in het bedrijf samenwerken; een juridisch-fiscale en bedrijfseconomische beschouwing.* N.V. Uitgeverij FED, Amsterdam 1957, 46 blz., f. 3,75.

Schrijver neemt die bedrijven in beschouwing, waarin vader en zoon samenwerken en schenkt vooral aandacht aan de juridische, fiscale en bedrijfseconomische problemen, die zich voordoen. Daartoe wordt eerst een antwoord gezocht op de vraag, of de zoon wel of niet in dienstbetrekking is, om vervolgens na te gaan, welke de juridische en fiscale consequenties zijn van nauwere vormen van samenwerking. Bij de bedrijfseconomische problemen staat de handhaving van de bedrijfscontinuïteit voorop. De ter verzekering daarvan te nemen maatregelen zullen er volgens schrijver in het bijzonder op gericht moeten zijn dat de zoon zich financieel van zijn familie losmaakt voor het geval de vader zou komen te overlijden.

The Malta Directory & Trade Index 1957. Malta Publicity Services Ltd., Valetta 1957, 400 blz., 25/6 d.

Deze gids voor Malta, welke een overzicht bevat van de aldaar gevestigde ondernemingen en de door deze ondernemingen voortgebrachte dan wel verhandelde produkten, is bestemd om in het buitenland bekendheid te geven aan de handelsmogelijkheden die Malta biedt. Voorts wordt in veertien inleidende artikelen o.a. een beeld gegeven van de politieke, economische en sociale verhoudingen op dit eiland.

G. van Hoven: *Zin der techniek.* Uitg. Christelijk Nationaal Vakverbond, Utrecht 1957, 48 blz., f. 0,75.

De strekking van dit geschrift is, de betekenis en de waarde van de techniek voor onze samenleving aan te duiden en enig inzicht te geven in de zin der techniek, in het bijzonder voor hen die geen technisch beroep uitoefenen. Schrijver wijdt enige beschouwingen aan de verhouding waarin de techniek staat tot arbeid, massa, religie en toekomst, daarbij tevens een beknopte begripsomschrijving gevend.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER¹⁾

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	okt.	jan.-okt. *)	okt.	jan.-okt. *)	okt.	jan.-okt. *)
1938	128	119	99	87	77	73
1954	969	877	881	747	91	85
1955	1.047	1.000	987	834	94	83
1956	1.341	1.170	1.016	902	76	77
1957	1.302	1.300	1.126	972	86	75

¹⁾ Bron: C.B.S.

^{*)} Maandgemiddelden.

DE WERELD IS KLEIN

Want waar ook ter wereld....

men leest overal de

Frankfurter Allgemeine

ZEITUNG FÜR DEUTSCHLAND

Zij wordt in 81 landen der aarde verspreid en geeft de beste informatie op economisch en politiek gebied

Vraagt inlichtingen en proefno's bij de importeur:

N.V. v/h. VAN DITMAR - Rotterdam

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

Bij het **Provinciaal Elektriciteitsbedrijf van Noord-Holland** te Bloemendaal wordt gevraagd

een Accountant

Als medewerker van de chef van de afdeling Computabiliteit, omvattende de onderdelen Financiële zaken, Hoofdboekhouding en Bouwadministratie. Dipl. Accountant N.I.V.A. of V.A.G.A. vereist. Salaris afhankelijk van bekwaamheid en ervaring. Uitvoerige schriftelijke sollicitaties met recente pasfoto — welke niet kan worden teruggezonden — te richten aan de Directie, Ign. Bispincklaan 19 te Bloemendaal.

NEDERLANDSCHE ECONOMISCHE HOOGESCHOOL

Het ligt in de bedoeling zo spoedig mogelijk te voorzien in de vacature van

BIBLIOTHECARIS

Salarisgrenzen f. 13.577,— tot f. 16.528.—. Pensioen volgens rijksregeling.

Sollicitaties te richten tot de secretaris van curatoren, Eendrachtsweg 60 te Rotterdam.

GEMEENTE LEIDEN

Burgemeester en Wethouders van Leiden roepen sollicitanten op voor de betrekking van

Administrateur bij de Dienst van Gemeentewerken

Salarisgrenzen f. 10.994,88 tot f. 13.208,16, exclusief compensatie huurverhoging. Vakantietoelage 4%. Vergoeding verplaatsingskosten en eventuele kindertoeelage volgens rijksregeling. De gemeente Leiden is aangesloten bij het I.Z.A. Zuid-Holland.

De te benoemen functionaris moet beschikken over organisatietalent, het vermogen om leiding te geven aan een min of meer uitgebreid administratief personeel, over ruime kennis van en ervaring in de behandeling van bedrijfseconomische en administratieve problemen — in het bijzonder met betrekking tot de moderne bedrijfsadministratie — en over inzicht in juridische aangelegenheden, archiefbeheer en personeelszaken.

Gegadigden moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

In aanmerking komen zij, die het doctoraal examen in de economische wetenschappen hebben afgelegd of bewijzen kunnen overleggen van een gelijkwaardige opleiding. Het bezit van een accountantsdiploma strekt tot aanbeveling.

Met de hand geschreven sollicitaties, met vermelding van leeftijd en burgerlijke staat en uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding, vroegere en huidige werkring(en) en met bijvoeging van een pasfoto, in te zenden binnen veertien dagen na het verschijnen van dit blad.

Geen bezoek dan na oproeping.

Bij de

RIJKSPOSTSPAARBANK

kan worden geplaatst een

bedrijfseconomisch geschoolde kracht

die na een korte inwerkperiode in staat moet zijn als staffunctionaris de directie terzijde te staan.

Gedacht wordt aan een academisch gevormd bedrijfs-econoom of een accountant (lid N.I.V.A.) met, bedrijfservaring en belangstelling voor administratieve organisatie. Leeftijd niet beneden 30 jaar.

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van opleiding, levensloop e.d., te richten aan de directie van de Rijkspostspaarbank, van Baerlestraat, 27, Amsterdam-Zuid.

Voor de
-particuliere belegger
het
aangewezen
advies-orgaan

Verschijnt 1 keer p. 14 dagen

Vraagt gratis proefnummer

Administratie Bel-Bel
Postbus 42 - Schiedam

Stelcon bedrijfsvloeren

De Meteor heeft een nieuw bedrijfsvloer programma:

STELCON platen en tegels worden thans gemaakt in drie kwaliteiten:

Stelcon

no. 1

- deklaag van staalbeton
Heavy-Duty

Stelcon

no. 2

- zeer harde minerale deklaag

Stelcon

no. 3

- basalt deklaag

drie kwaliteiten - drie prijzen

meteor beton

Stelcon de juiste vloer op de juiste plaats

5238 INVR

N.V. Betonfabriek de Meteor - De Steeg - Tel: 08302-3344

Bouwcentrum - Rotterdam

Leeft met Uw tijd mee!

Leest de **E.-S.B.**

De Nederlandsche Handel-Maatschappij is een internationaal georiënteerde bank met een groot aantal buitenlandse vestigingen, affiliaties en vertegenwoordigingen. Zij bemiddelt bij im- en export en transitozaken en geeft inlichtingen over betalingsgewoonten en -mogelijkheden. De N.H.M. staat U ook ter zijde bij het zoeken van nieuwe zakenrelaties in het buitenland.

**Nederlandsche
Handel-Maatschappij, N.V.**

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32
95 kantoren in Nederland

vacatures

N.V. ORGANON - OSS

zoekt een

algemeen assistent

van de chef ADMINISTRATIE

die voornamelijk belast zal worden met werkzaamheden op het terrein van de administratieve organisatie en mechanisatie.

Voor deze functie is, behalve het eindexamen, een middelbare school, een goede vaktheoretische opleiding noodzakelijk, zoals S.P.D., M.O. handelswetenschappen, of gevorderde accountantsstudie.

Zij die menen op grond van opleiding en ervaring deze functie te kunnen vervullen, worden verzocht schriftelijk te solliciteren bij personeelszaken, Kloosterstraat 6.

